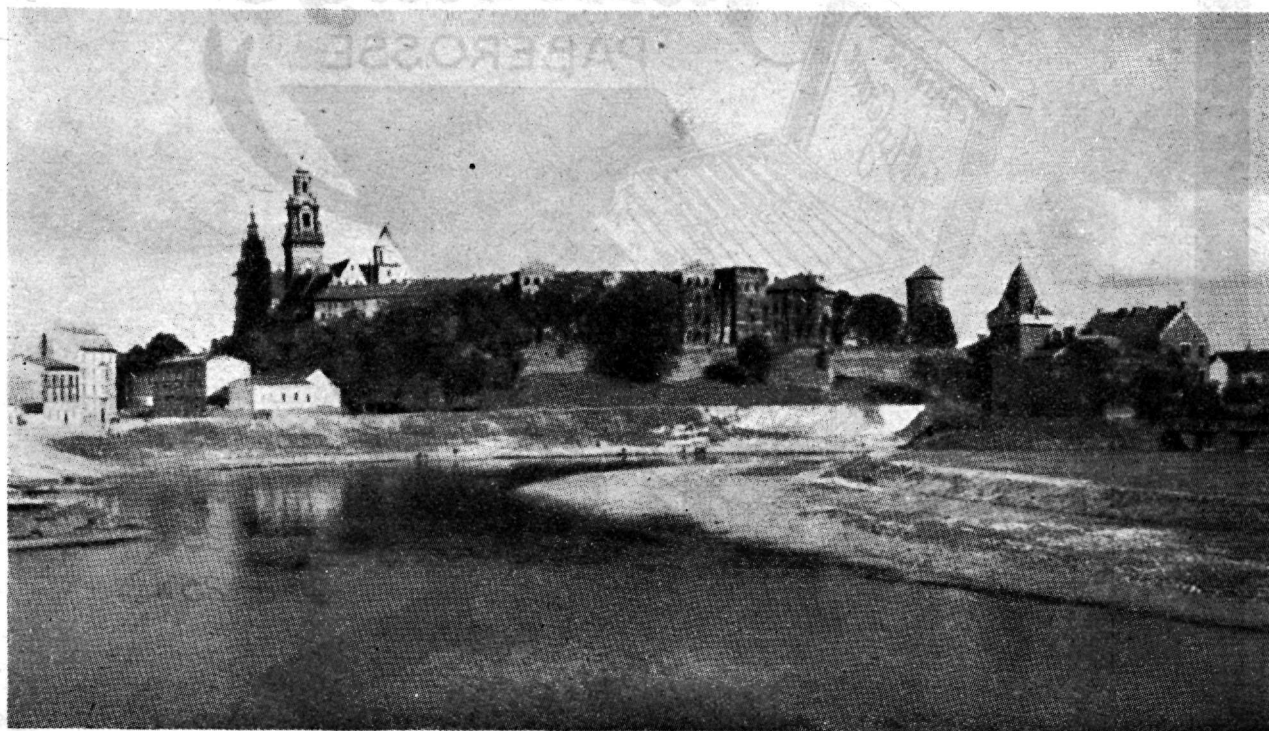

KAITSE KODU!

3. mai 1930

NR. 18

Hind 20 senti

Tänases numbris.

Kaanepilt:	Kuningaloss Krakovis.
A. P.:	Organiseerimist tuleb jätkata.
—	Põhiseadus ja vabadus.
—	Poola-Vene sõda.
T-wo H-no:	„Suomen Lukko“.
—	Rakettautoga maailmaruumi.
Kindral Laidoner:	Inglaste tulek.
—	Üõru linna malevkond 6-aastane.
—	Lõõna malevkonna laskevõisflused.
Joh. Aino:	Äraandja.
—	Toimetusele saadetud kirjandus.
	Male.

Suietage
PABEROSSE

MANON
Laferme

Laferme

Stella

Orva

20 f. - 35 s.
25 f. - 35 s.
20 f. - 25 s.
25 f. - 25 s.

— 430 —

KAITSE KODU!

NR. 18

3. MAI 1930

6. AASTAKÄIK

Toimetuse ja talituse Tallinnas, Kaarli tän. 8, kaitseliidu peastaabis. Tel. 370.

Väljaandja: kaitseliidu peastaap.

Vastutav toimetaja: kol.-ltm. A. Balder.

Tegev toimetaja: L. Sõerd.

KEVADEMOTIIV

ORGANISEERIMIST TULEB JATKATA

Kaitseliit oma koguilmelt on kujunenud ühtlaseks. Samuti ka töös. Regulaarne töökäsitlus võimaldab nüüd iga kaitseliitlast end suurema ajakulutusega rakendada osavuse tõstmiseks laskeasjanduse alal ja end võitluseks ette valmistada lahingharjutustel maastikul. Naiskodukaitsel on välja kujunenud kindlama-piirilised töö ülesanded ja nende kontakt rahuldavalt läbi viidud. Nooremail kaitseliitlastel on võimalus harrastada sporti. Eriti tõstavad maa kaitseliidu võimet kaitseväeteenistusest läbikäinud malevlased. Juhid on tööga rahul. Kuid siin tuleb tahtmatult üles küsimus, mis seni on seisnud enam-vähem paberil: kaitseliitlaste pere suurendamine vanemate kodanikkude arvel. Õigus, me võime uhkusega öelda ja võisime rõõmuga tervitada hallipäiseid kaitseliitlasi Rootsi kuninga külaskäigu ajal, kes kokku olid tulnud Tallinna. Välikülalised olid neid mehi nähes liigutatud. Kuid palju neid ei ole. See ongi suuremaks puuduseks.

Kaitseliit on kodukaitses organisatsioon ja vajab seepärast oma ridades neid, kes sel korral, kui nooremaid on tarvis kaitsevägele, jääksid kodu kindlustamiseks ja kaitseks. Peaasjalikult noorem ja vanem põlv. Nii mõnigi endine vanem kaitseliitlane on jäänud loiuks, mis praegust seisukorda ei halvenda, sest nooremaid tuleb juure, kuid kodukaitses organisatsiooni aluspinna pärast on see suur verekaotus.

Mis siin praktiliselt ette võtta? Õigus, iga malevkonna juures on tööl juhatused, kes malevkonna siseelu korraldavad ja lähema tegevuse ning seltskonnaga kontakti mõttes palju ära teevad. Ka propagandapealikud ja teised on oma osa tööst teinud. Üldiseks nurisemiseks ei ole põhjust, kuid üldise haaramise seisukohalt on kaitseliidu laiendamine eelpool toodud asjaoludel väga tarviline.

Väliselt on kaitseliit ka kõik teinud, nii et kellelgi ei ole selle suure organisatsiooni ega üksikute alaüksuste vastu midagi öelda. Rõõmutatakse nende üle, kuid leigelt tullakse kaasa. Siin ei saa üksikud isikud midagi teha. Terve kaitseliidu kogujõud üksikute malevlaste kaudu peab hakkama liikuma. Esijoones tuleks malevkondade juhatusil kokku seada nende isikute nimekiri, keda nad tunnevad ja keda heal meelel sooviksid näha ka vanemaist inimesist kaitseliidu ridades. Kohtadel asuvad malevkondade juhid ja juhatused tunnevad oma ümbruskonda hästi ja seepärast võivad nad ka paremat valikut teha. Võiks ka teist teed tarvitada, nimelt:

iga malevlane, kes korralikult malevlase kohuseid on täitnud, saaks vastava sooviavalduslehe, millele ta ise märgiks enda poolt soovitatava isiku nime. Need teated tuleksid üksuste juhatustele, kes oma lõpuotsuse teeb ja sel korral, kui malevlase soovitatud kandidaat on kõlvuline vastuvõtuks, võtab juba malevlane ise enda peale ülesande, soovitatud kandidaat kaitseliidu ridadesse tuua. Seega ei tuleks pealikuil ja üksikuil tegelasil palju aega viita talust tallu ja majast majja käimisel. Töö jaguneks enam-vähem ühtlaselt kõigi peale ja ei oleks kellelegi koormav. Eriti on niisugune viis tarviline maal. Meie ei või sugugi niiviisi mõelda, et see, kes ise huvi ei tunne kaitseliitu astumiseks, ei ole ka õige kaitseliitlane. Vaade pole millegagi põhjendatud: siin on samuti nagu iga teise organisatsiooni juureski, tööinimeste otsimine ja leidmine. Ise mittetulek ei tähenda veel seda, et oldaks loid. Ei olda küll tuline, kuid tullakse kaasa, kui on tarvis.

Olen viimasel ajal kuulnud ka üteldust, kes praegu kaitseliidu ridades ei ole, kuid kes on selle organisatsiooni tulised pooldajad, et nemad siis ikkagi esimesed on, kui on hädasilmapiilk. See üteldus on juba puht-tehniliselt ebaõige, sest meel ja mõte on küll valmis, kuid organiseeritud jõudu see ei kujuta. Ja seda valmisolekut ei saa kasutada. Õppimata ja kaasmalevlasi tundmata isik ei anna ühelgi juhul välja pooltki õige kaitseliitlase nõude mõödust.

Võib-olla öeldakse ülaltoodu kohta, et see kõik on endast mõistetav ja arusaadav. Kuid kaitseliidu tegelikkude elusammudega lähedalt seotud olles on just need küsimused kõige väärtusamaiks päevaküsimusiks olnud.

Meie hüüdsõnaks peaks olema: Kui kaitseliidult võetakse tarviduse korral kõik keskmisis eluaastais mehed, peaks noorte ja vanade osa selles organisatsioonis olema sama kõva kui praegu kõik kokku.

Kõige selle juures ei tohi millalgi unustada üht: igale kandidaadile tuleb enne selgitada ajakulu ja kohustused. Praegu on kiirus tunginud isegi maale. Paljud hoiavad end reservis ka seepärast, et kardetakse suurt ajakulu. Ajal tuli tõesti palju töötada. Kuid see oli organisatsiooni loomine. Nüüd on kindel kogu olemas ja järjest juure tulevad uued saavad edasijõudnute najal ruttu edasi. Ka on nüüd tööjaotus juba nii korraldatud, et kaitseliitlastel ühtki ülearust tundi kaduma ei lähe. A. P.

PÕHISEADUS JA VABADUS

3. MAI 1791. A. KONSTITUTSIOONI TÄHTSUS POOLALE

Poola vabariigi riigipühana esineb 3. mai. See on mälestuseks, et sel päeval 1791. a. kuulutati välja uus Poola põhiseadus. Kuna nimetatud akt omab Poola rahva ajaloolises saatuses suure tähtsuse, pühitsetakse seda päeva teiste aastapäevade seas suurima pidulikkusega.

Selle mõistmiseks on tarvis lühidalt meelestada põhiseaduse ilmumist põhjustavat tolleaegset ajaloolist olukorda, põhiseaduse sisu ja ta mõju Poola edaspidisele saatusese ning Poola rahva rahvuslik-riiklike ideaalide arengule.

17. sajangu lõppaastad ja 18. sajang tervikus olid Poolale järjekindlaks sisemise nõrgenemise ja välise võimu languse aegjarguks. Kuna viimane oli tunginud suuremalt osalt naaberriikide — esmalt Vene ja Preisimaa — tugevnemisest ja arengust, oli Poola sisemine nõrgenemine tingitud peamiselt puudusist sisemises riigikorras. Kuni 18. sajangu lõpuni püsis aegunud riigikord, „valitava kuningaga aadlik vabariik“, milles kõik võim kuulus vähekultuurilisele ja enesearmastajale aadlike kihile. Viimane oli omakorda sõnakullikuks tööriistaks väikearvulistele magnaatide suguvõsadele ja ka välisriikidele. Juurteni küünivais puudus sisemises korras seisid Poola võimetus.

Neiks peapuudusiks olid peale Euroopas tol ajal kõikjal ettetuleva kitsarinnalise seisuste vahe: kuninga valitavus ja ta võimu nõrkus ja tegelik kogu riikliku võimu koondamine seadusandliku seimi kätte. Tänu nii-nimetatud „liberum veto“le“ võis iga seimi saadik katkestada seimi istungi ja ühes sellega muuta ära kõik seimi sel istungil tehtud otsused. Kuna seim kutsuti kokku iga kahe aasta järele kuueks nädalaks, siis võib arvata, kui vähe ta seadusandliku asutisena täitis oma ülesandeid.

Alalise dünastia puudus ja perioodiliselt korduvad kuningavalimised ei lubanud stabiliseeruda riigi poliitikal ja avasid välismaalisile mõjutusile ligipääsu riigi siseelule. Seimi töö katkestamise eesõigus viis riigi seadusandliku ja administratiivse teguri täieliku väljasuremiseni, sest leidis alati võimalus osta või meelitada kas või ükski saadik seimi töö katkestamiseks. Seda kõike kasutasid naaberriigid Poola nõrgestamiseks ja oma ahnitsemisplaanide ettevalmistamiseks.

Juba 17. sajangu keskpigast pidasid Poola paremad pead paratamatuks põhjaliku reformi neis nõrkusis, kuulutades riigile vastasel korral hukatust. Selleks oli tarvis siiski sajangu kestnud püüdeid ja ajaloolist katastroofi Poola esimese jagamise näol, et Poola aadli

Marssal Josef Pilsudski.

laiemad ringid said aru riigi sisemise korra põhjaliku reformi möödapääsmatusest.

Ruumipuudus ei luba meil valgustada seda dramaatilist olukorda, millises leidis aset 3. mai 1791. a. põhiseaduse kokkuseadmine ja väljakuulutamise, mis oli tegelikult riigipöördeks. Ometi võeti see vastu tolleaegse mõtleja seltskonna poolt rõõmuga.

Sisult ei ole 1791. a. põhiseadus kuigi rikas. Ta kinnitab seisuste põhimõtet ja loetleb aadli eesõigusi. Kuid seal avaldatud vähesed uuendused omasid suure tähtsuse. Temaga muudeti ära kuningavõimu valitavus, kinnitades selle ühele dünastiale. Samuti läks kolikambri kuulus „liberum veto“. Peale selle nimeliselt hoides aadli eesõigusi tehti neisse esimene pragu seega, et lubati linnaelanikele teatav osavõtt riigi valitsemisest ja kindlustati eramaaomanikele-talupoegadele riiklik hooldamine. Peamiselt — see oli esimene samm uuenduste teel ja seltskondliku arusaamise dokument ta tarvilisusest riigi päästmisel. Peale selle sisaldas põhiseadus veel riigivõimu laiendamiseks ja kõvendamiseks rea konkreetseid määrusi.

3. mai põhiseadus viidi küll ellu, kuid praktilist tähtsust tal ei olnud, sest juba aasta möödudes lükati ta ümber käputäie äraandjate ja Vene sõjavägede vägivallaga. Aastate möödu-

des, kui Poola sai uuesti põhiseadusliku riigikorra, olid paljud 3. mai põhiseaduse normid juba vananenud ega kerkinud enam kunagi ellu.

Kuid selle eest jäi igavesti nooreks ja maksvaks ta hing ja algidusse asetatud põhimõtted. Need jäid püsivaks aluseks Poola riigikorrale, kuna põhiseaduse ellukutsunud vägevad mõtted muutusid kõigi Poola rahva edaspidiste põlvede poliitilise ja rahvusliku ideoloogia tugevaks alusmüüriks.

Riigi ühtlus ja kokkusulavus, tugev riiklik keskvalitsus, isiklike ja kohalike nõuete alistamine riiklikele huvidele, seisuste üheõiguslus riigi ees — kõik need algused tänu 3. mai põhiseadusele kõvenesid poolakate südames ja muu-

tusid hütidsõnadeks, mille all nad 130 aastat võitlesid omariikluse eest. Arusaamine riigile toodud ohvri pühadusest ja sellest, et kõige lootusetumal ajal oma ajaloos nende esivanemad oskasid teha tarvilise jõupingutuse ja olid valmis iseseisvuse päästmiseks tooma suurimaid ohvreid, põhjustas paljud aastad erksust ja usku endasse ja järgnevate põlvede paremasse tulevikku.

Seetõttu jääb 3. mai põhiseadus alaliselt suurimaks mälestussambaks Poola riiklikus loomingus, samuti nagu 3. mai püha jääb võltsimatuks rahvusliku vaimu pidupäevaks, mil pühitsetakse võitu Poolale vaenuliste jõudude üle.

POOLA-VEENE SÕDA

Põhiseaduse kaitseks 3. mail 1791. a.

Suur ehk neljaaastane Poola seim 1788. kuni 1792. a., võttes ette rea põhjanevaid uuendusi, mida kroonis 1791. a. põhiseaduse väljakuulutamine, seadis seega eesmärgiks vastu seista naabrite püüetele, kes XVIII sajandil Poola nõrkusel ja organiseerimatusel sepi-

tsid oma plaane tema maade ahnitsemiseks. Muuseas seisis Poola nõrkus regulaarvägede vähesuses, sest Vene valitsuse poolt peale esimest Poola jagamist kaelasurutud 1776. a. põhiseaduse põhjal ei tohtinud sõjaväe arv tõusta üle 30.000, kuid tegelikult oli veelgi väiksem.

Suur seim nägi ette möödapääsmatut võitlust Vene vägivalla alt vabanemiseks ja juba oma tegevuse alul — 1788. aastal — määras alalise väe tõsta sajatuhandeni, andes ühtlasi rea seadusi, mis pidid võimaldama säärase armee loomist ja ülalpidamist. Rahaliste raskuste tõttu tuli seda arvu siiski vähendada 65 tuhandeni, kuna tegelikult avaliku võitluse alul seisis püssi all 60.000 sõduri ja ohvitseri ümber. Võrreldes Preisi ja Vene suurte armeedega, oli see arv küllaldaselt väheldane.

Võis arvata, et võitluseks Venega, kelle vastu tol ajal olid peamiselt pöördud Poola rahva vabastamise püüded, Poola saab toetust oma teiselt naabrit — Preisilt, kellega 1789. a. oli sõlmitud kallaletungi leping. Kuid sõnamurdja Preisimaa otsustaval minutil ei keeldunud ainult täitmast oma liitlase kohustusi, vaid astus välja oma liitlase vastu — juhtides oma sõjaväed venelastele abiks.

Samal ajal, kui Venemaa 1792. a. alul pärast teise Türgi sõja lõpetamist soodsa Jassa rahulepinguga tundis end sõjaks Poolaga täielikult vabana, oli viimane sõjalises mõttes jäetud täielikult enda hooleks. Sõjategevuse alguseks mais 1792. a. oli Poola riigikassal tarvitada sõjaväe jaoks ainult 1.300.000 slotti, kuna alalise armee suurus võrdus 57.000 inimesele. Arvestades kindluste meeskondadega ja rivitute väeüksustega, võis Poola otsekoheseks sõjategevuseks võimsa Vene väe vastu kasutada mitte üle 45.000 sõduri. Neist asusid 30.000

Kindral Kosciuszko — Poola rahvuskangelane ja väejuht.

Ukrainas ja 15.000 — Valge-Venemaal. Sarnases seisukorras andis üle Vene saadik Varsavis — Jakob Bulkakov Poola kantsler Hrebtjevitschile teadaande Vene vägede ületulekust Poola piirist.

Ühel ajal tungisid kaks Vene armeed Poola piire: esimene 65.000 mehe suurune kindral Kahovski juhatusel astus Poola territooriumile Ukrainas neljas salgas. Teine armee kindral Kretschetnikovi juhatusel tuli samuti neljas salgas.

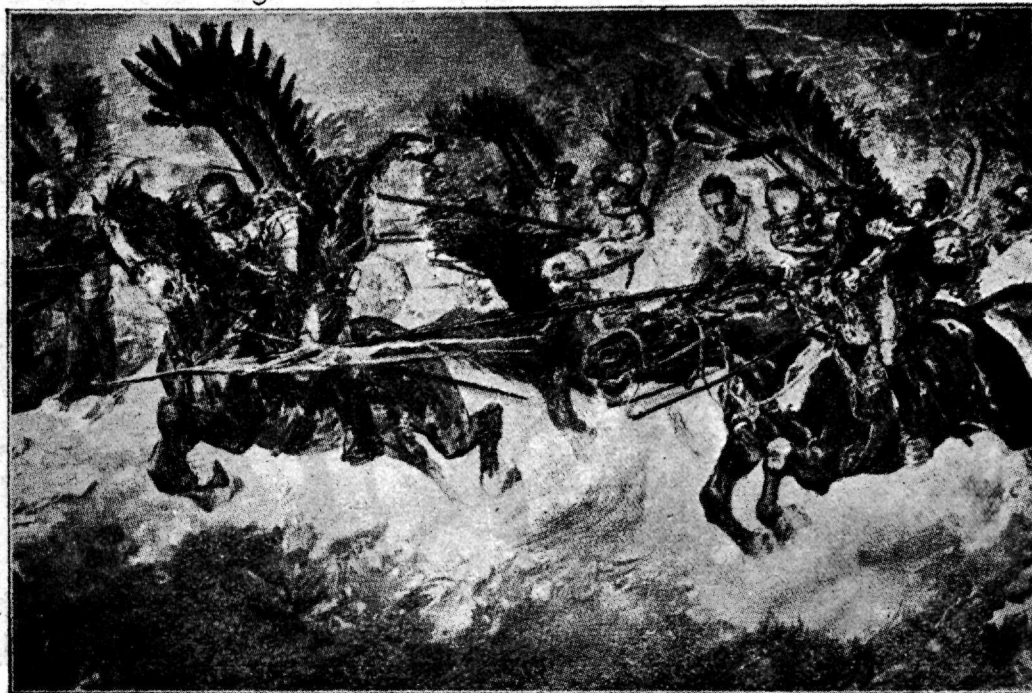
Poola vägede ülemjuhatajaks Ukrainas määrati noor kuningas Stanislaus-Augusti sugulane vürst Jozef Poniatovski, tulevane Napoleoni sõdade kangelane, kuid sel ajal alles noor ja vilumatu. Oma armee peajõud — arvult umbes 16.000 inimest — koondas Poniatovski lõunapoolses Poola Ukrainas, kuhu oli oodata suuremat vaenlase rünnakut. Seal oli kolm brigaadi, mida juhatasid kindralid Kosciuszko, Tschapski ja Paupert. Arvestades venelaste sõjategevusega, jagas ka Poniatovski oma jõud kolmeks. Armee peakorter asus Tułtschinis, tagavaraväed ja ladud vürst Ljubomirski juhatusel Dubnõs, kuna Fastovis seisis kindral Kosciuszko väehel-dane väeosa. Kosciuszko ja teised Poola sõjaväe autoriteetid lugesid sarnase vägede killustamise suureks veaks.

Arvestades oma jõudude nõrkusega, pidas vürst Poniatovski kinni kaitsetaktikast. Jättes vaenlase survele Tułtschini, taganes ta aegamööda üle Ljubari, Saslavli ja Ostrogi kuni Bugini, takistades venelasi vähemate võitlustega.

Vürst Jozef Poniatovski, Prantsuse marssal ja Poola vägede ülemjuhataja sõjas Venemaaga 1792. a.

Esimene lahing löödi üleminekul Boruskovitschi juures, kus poolakad kaotasid 400 meest. Lahingus Zelentsõ juures lõi vürst Poniatovski 8-tuhandelise kindral Markovi väeosa. Venelased kaotasid selle juures 800 meest. Kõige tõsisem lahing leidis aset Dubenka juures. Kindral Kosciuszko kaitses seal terve päeva kuuetuhandelise sõjaväega kaevikutest jõest üleminekut, maskeerides seega peavägede taganemist.

Poola husaarid tungivad peale vaenlasele.

Kindral Kahovski 20.000 sõduriga kaotas seal ebaõnnestunud rünnakutel ligi 4000 meest. Alles õhtupoolikul Austria piiri rikkudes õnnestus tal paremast tiivast mööduda ja sundis see-ga Kosciuszko taganemisele. Selles lahingus kaotasid poolakad 900 meest.

Bugist üle minnes koondas vürst Ponia-tovski oma väed Kurovi juures. Sinna jõudsid ka abiväed ja vaatamata taganemisele, püsis sõ-javäe meeleolu kõrgel. Jõudude vahekord ja olukord olid sel ajal, s. o. juuli lõpus, paremad kui sõja alul.

Palju räbalamini käis Leedut kaitseva Poo-lia armee käsi. Ülemjuhatajaks määrati sinna Württembergi vürst Ludvig, Friedrich II sugu-lane. See väejuht avaldas kuritahtlikku tege-vusetust. Läks korda tabada tema kirja Prei-si kuningale, kus teatab, et viimase soovi koha-selt jätab väed koondamata, mis võimaldaks venelastele kergemini nende purustamist. Vürst Ludvig tagandati viibimata ametist ja

saadeti maalt välja, ülemjuhatajaks Leedusse määrati kindral Judõtski. Viimane, lahingu kaotades, taganes Grodnoni, kus andis ülemju-jatuse edasi kindral Zabellole. Edasi taganes Leedu armee Brestini ja asus lõpuks kaeviku-tesse Vengrovi all.

Silmapilgul, kui Poola väed võisid asuda vastupeatungile, kuulutas kuningas Stanis-laus-August sõjategevuse lõpetatuks ja lubas tsaarina Katariina nõudes vastu võtta. Kui jõudis sõnum sellest Kurovi laagrisse, sõitsid jalamaid kindralid Vielgorski ja Mokronovski Varssavi, nõudes armee nimel sõja jätkamist. Kuna kuningas püsis teisel arvamisel, astusid ülemjuhataja vürst Poniatovski, kindralid Kosciuszko, Zajontschek, Zabello, Vielgorski ja paljud ohvitserid armeest välja ning sõitsid vä-lismaale.

Kindral Kahovski asus Varssavi. Sõda oli lõppenud.

Pärnu naised kodukaitseföös

Naiskodukaitse Pärnumaa ringkonna jaoskondade esinaiste kursusest osavõtjad ja osa lektoreid. Kursus oli Pärnus 1. ja 2. veebruaril k. a.

„SUOMEN LUKKO“

KOMMUNISMIVASTANE ORGANISATSIOON SOOMES 120.000 KOMMUNISTI JA 120.000 KAITSELIITLAST

Viimased kommunismiga seotud sündmused Soomes põhjustavad teatava ajaloolise ülevaate loomist kommunistliku liikumise üle Soomes, kuivõrra sellise liikumise olemasolu võib nimetada ajalooliseks.

Soomes, nagu mujalgi, on kommunismi tekkimine tihedasti seotud tööliikumisega. See koondus omal ajal Soome sotsiaaldemokraatide erakonda, mis on vanimaid tööliste organisatsioone endise Vene riigi pinnal. Ametiühised, tööliikumise esimesed organid, on Soomes sündinud 1907. a. Kuid juba 1905. a. suursündmuste puhul sündis Soomes improviseeritud „punane kaart“, mille aktiivseks väljaastumiseks puudusid pärast nii põhjused kui võimalusedki.

Tegeliku kommunistliku partei asutamine oli väljaspool kodumaad ja muidugi Moskvas. See sündis 1918. a. sügisel. Aastal, mis on veriste tähtedega kirjutatud Soome ajalukku. Aastal, mil sotsiaaldemokraadid kuulasid põlise vaenlase, venelase, sireeni meelitavat häält, mil kristalliseerusid toleaeegse sotsialistide juhi Oskar Tokoi juudasuudluse tagajärjed: Tokoi suudles revolutsiooni vaimustuses Helsingit külastavat Kerenskit. Sellest algas too venelaste ja sotsialistide vennastumine, mis viis lõpuks verise kodusõjani. Kümneid tuhandeid töölisi langes siis n. n. valgete vangide. Tolleaegsete raskete toitlusolude tõttu suri osa neist alatoitlusele ning teised omandasid raskeid ja püsivaid haigusi.

Kujunes võitjate ja võidetute seisukord: aastaid näris kättemaksuiva tööliiskonna südant; ei suudetud unustada saadud lööke. Kuid ka võitjad suhtusid suure umbusaldusega kõigele, mis lõhnab punastest. Sellest ajast on pärit langenud punaste haudade häbistamised ja tööliiskonna leerist tulnud toored ähvardused. Praegugi kestab edasi vastastikune antipaatia. Võtab aastaid, enne kui suudab paraneda rahva kehha löödud sügav haav. Töölised harjutavad terrori nende tööliste vastu, kes võtsid osa kas Eesti või Soome vabadussõjast. Neid kiusatakse taga ning minnakse liigagi kergesti üle tegudele. Selline olukord on kahtlemata soodustanud suure vaenlase — kommunismi — levimist ja loonud pinda, millesse langenud kihutusseeme kannab head vilja.

Kahtlemata on paljus süüdi ka sotsialistid, kes ei ole suutnud pahempoolset liikumist hoida oma käes, lastes libiseda ametiühisuste juhitud kommunistidele, ja kes pidid oma naha päästmiseks asutama uue sotsialistliku ameti-

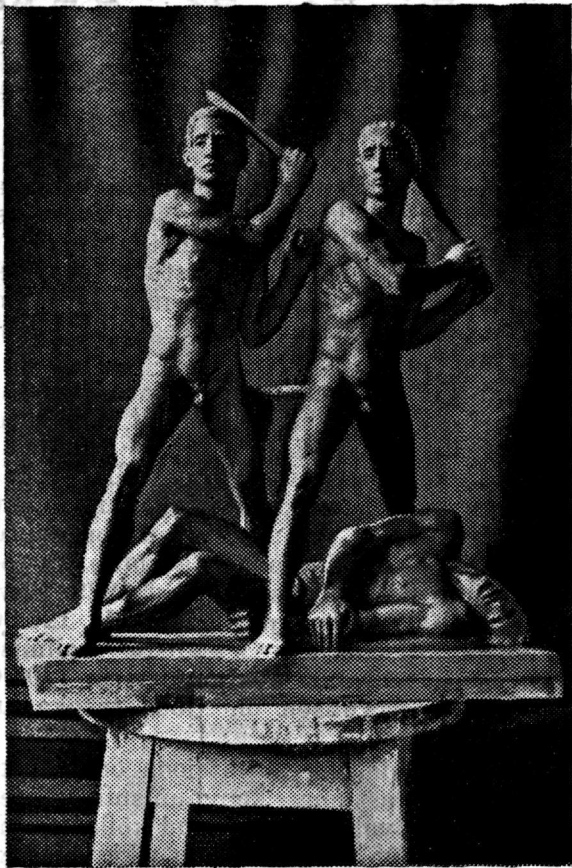
ühisuste liidu. Soome sotsialistidele heidavad radikaalsemad ollused ette liig suurt tagasihoidlikkust. Need räuskava poliitika poolehoidjad kasutasid meeeldi juhust astuda legaalsesse kommunistlikku erakonda, mis evib oma esindajate hulgas parlamendis isegi ülikooli haridusega mehi.

Samal ajal, kui seadusega lubatud kommunistlik partei enam-vähem avalikult oma meelust demonstreerib ja seega annab võimaluse oma tegude kontrollimiseks, õnnestab põrandalune kommunistlik erakond riigi vundamenti. Meetodid on samad, mis vastavil organisatsioonel mujalgi. Kahtlemata avaldub ka põrandalt juhitud kihutustöö mõju 1929. a. valimiste tagajärgedele, mis osutusid 120.000 kommunismi pooldajaks endiste valimiste 108.000 vastu. 120.000 kommunisti ja 120.000 kaitseliitlast! Arvuliselt on jõud tasakaalustatud.

Kommunistide äge agitatsioon on mõjutanud ka võime astuma kommunismivastaseid samme. Nii on valitsus keelanud kõik kommunistlikud meelevaldused. Keelu rikkumise kavatsused on võimude poolt energiliselt tühistatud. Sotsialistide selgitav tegevus on osalt ka mõjunud kommunistide edule ning osavõtt keelatud demonstratsioonest on kujunenud võrdlemisi hõredaks. Valimisteagene usk kommunismi võitu on lõonud kõikuma. Pealegi ollakse tüdinud ootamast 12 a. jooksul töötatud maailmarevolutsiooni, mille teostumine jääb ainult petlikuks meelituseks. Neil põhjusil ebaõnnestusid kavatsatud demonstratsioonid nii 1. augustil kui ka 1. septembril, ning luhtus suurstreigi kavatsus 16. novembril 1929. a. Poliitilised vangid, arvult 137, korraldasid vähe kordaläinud näljastreike, mis põhjustasid ainult tagajärjelt kõigiti rahuldava toidukontrolli. Ning 2000 suurstreigist osavõtjaks osutusid — hädaabitöölised!

Ühenduses streigi, demonstratsioonikavatsuste ja põrandaluse tegevusega on vangistatud hulk kommunistlike tegelasi ning kohtu poolt süüdimõistva otsusega pandud kandma ka karistust. Pärast Lapua sündmusi, mil talupojad tegid lühikese protsessi punasärgiliste kommunistidega, on suletud ka hulk kommunistlike noorsooorganisatsioone ja keelatud punaste särke ja teiste isamaalisi tundeid haavavate kommunistlike tunnuste kandmine.

Kuid sellest on rahvale vähe. Kuulus „Lapua parlament“ kogunes ja koondas tuliseid patrioote, kes ei võinud rahulikult suhtuda le-

Võitlus ja võit.

Kujur A. Starkopfi monument, valmistatud Tartu üliõpilasmaja jaoks.

galiseeritud kommunismi. Selles parlamendis kõneldi mehiste keelt. Palju ei oleks olnud tarvis, et mehed oleksid püssid võtnud kätte ja „seaduslikud kommunistid“ vägivaldaga eduskunnas likvideerinud. Üle kogu Soome kogunenud, keeleliselt ja poliitiliselt meelsuselt üksteisest erinevad kodanikud ühinesid ainsas suures soovis: **lõpp kommunismile!** Nõuti erakonna likvideerimist, nõuti karmimat kätt valitsuselt ja vannuti truudust relvadele, kui muu ei aita.

Selles isamaalises tules taoti uus organisatsioon „Suomen Lukko“, Soome lukk, mis peab sulgema riigi väravad kommunistide ees. „Suomen Lukko“ koondab kõiki kommunistide vastaseid kodanikke — ka sotsialiste, kes küll Soomes kahjuks hoiduvad eemale kõigist „ko-

danlaste“ isamaalisist algatusist. Internatsionalism süvenes kurval 1918. aastal.

„Suomen Lukko“ on praegusaja suurim kommunistivastane nähe Soomes. Selle poolehoidjate arv kasvab iga päevaga kõikjal Soomes. Uusi osakondi luuakse alatasa.

Kuid temperamentsete Lapua meeste meeled ei rahuldu tindi ja sulega, — need nõuavad tegusid. Viha kommunistide vastu pidi leidma tunduvama väljenduse. Selleks sõitis mõni ära valitud mees 80 km. Lapuvalt olevasse Vaasa linna ja asus sealse kommunistliku trükikoja purustamisele. Et teda saatis kogu Lapua vaikiv heakskiitmine, osutab juba asjaolu, et süüdlast ükski ei annud välja — kuigi ta nimi oli väga hästi teada. Kui siis ka kodanlikud lehed näiliselt selle vägivaldase hukka mõistsid, asus üle 70 Lapua mehe Soome värvidega ilustatud autodesse ja kihutas mööda põhjamaa lagendikke Vaasa kubernerini juure — üles tunnistama oma tegu. Selline solidaarsuse tunne on praegusel kainen ajal kauneimaid juhtumeid, tuues hetkeks ka üle lahe karastava ideede puhangu. Veel leidub mehi, keda sütitavad ideed ja ideaalid. Ja kogu Põhjamaa tervitas Vaasa süüpingile sõitvaid mehi kui kangelasid. See oli triumfisõit ning ajalugu püstitab neile võiduvärava.

Lapua meeste julgus on mõjunud tulesädekena kommunistivastases liikumises. On loodud ühine väerind, kuid ei jultlustata kommunismi hävitamisest jõuga, vaid arendamisega. Ka siin sammub Lapua esirinnas. Seal asutati kommunistivastane organ „Lapuan Henki“ — „Lapua vaim“, mille siht on selge, sama selge kui oli Lapua meeste siht vabadussõjas, mil nad otsustava Länkipohja lahingu võitmisega päästsid isamaa, ohverdades aga kaks oma parimat: isa ja poja Laurilad.

Lapua lagendikul asub ka 1808—09. a. Rootsi-Vene sõja tagasihoidlik monument, mis kannab kuldtähtedega kohustavat lauset:

„— vannoivat vuoronsa
kuollansa näin.“

Töötades surra samuti... Siin langes üle 100 a. eest 116 Soome talupoega, kes võitlesid venelaste vastu. Siin töötab noorsugu vandega anda samuti oma elu isamaa eest. Ja selle vande kaja kandub üle Soome, haarab kõiki isamaalisi kodanikke ja kutsub võitlusse sisemise vaenlase vastu, mis närib ussina riigi südant.

T-vo H-no.

Kuuraket on jõudnud lõppjaama; reisijad tutvuvad uue ümbrusega. Pilt tulevikufilmist „Naine kuul“.

Raketi turjal maailmaruumi

Uusi liikumisavarusi tulevikus

Mis on raket?

Kui vaadelda inimese loova vaimujõu saavutusi seni, siis tekib küsimus: kas võib tehnikas minna veel palju kaugemale kui oleme juba jõudnud? Lennuk, raadio, piltide edasiandmine õhu kaudu on segi paisanud need aja ja ruumi mõisted, mis olid meie vanaisadel.

Kuid inimene ei rahuldu saavutatuga, ta asub järjest julgemate ja raskemate küsimuste kallale. Üks niisuguseist probleemist on raketi kasutamine liikumisabinõude jõuallikana.

Rakettauto ja raketlennuki küsimuses on palju skeptikuid, kes ei usu, et inimene võiks millalgi raketi turjal edasi kihutada. Kuid kõiki julgeid ideid on alul naerdud välja. Veel aasta tagasi kehitati asjatundjate hulgas ainult pilkavalt õlgu, kui kõneldi rakettautost. Kuid siis tuli Saksa autovabriku „Opeli“ direktor Fritz Opel ja peale mõne nurjunud katse läks tal korda praktiliselt näidata, et rakettautoga saab sõita.

Raketlennuki suhtes kaheldi veelgi kauem. Kuid sama Fritz Opel töendas käesoleval aastal Saksamaal

toimitud katsetel, et raket viib lennuki õhku. 200 meetrit lendas see tuldpurskav imesõiduk. Need on alles esialgsed katsed. Kuid kes julgeb praegu tulla tõendama, et raketlennuki probleem on täiesti lahendamatu?

Peab küsima: kas Jules Verne'i fantaasiast ka see osa teostub, mis käsitleb lendu teistele planeetidele? Professor Hermann Oberth Saksamaal teeb praegu katseid — kuuraketiga. Maakera salapärase saatja ei anna inimestele rahu. Hellitatakse mõtet, et inimene kord valmistab sõiduki, millega võib lennata kuule. Praegu tehakse ettevalmistusi registreerimisraketi laskmiseks maailmaruumi. Lähemal ajal leiab see huvitav katse aset. Siis laseb prof. Oberth õhku raketlennuki, mis kaalub 26.000 kilo...

Mis on õieti raket? Hiinlased kasutasid raketi põhimõtet põlevate noolte juures juba tuhandete aastate eest. Meie teame raketist ainult seda, et neid lastakse õhku ilutulestikuna ilusatel suveõhtutel ja sõja-

tegevuses kasutatakse neid märguandmiseks ja mõnesugustel juhtumitel ka positsiooni valgustamiseks.

Kuid raketit on omal ajal sõdades mänginud tähtsat osa, raketit on sõjas olnud relvaks. Kuna küsimus praegu on päevakorral ja raketit kõneldakse ja kirjutatakse palju kui jõuallikast tulevikusõiduki jaoks, vaatleme „raketiküsimust“ lähemalt.

Kui raketit võrdleme teiste, meile tuntud jõumasinatega, näeme, et sellel on palju ühiseid jooni vee- ja auruturbiinidega. Tugeva rõhumise all väljatungiv gaasi- või veejuga kutsuvad välja vastusurve ja seega liikumise, olgu siis ringikeerleva või otsesihilise.

Raketi juures tekitavad liikumisjõu raketipulbri põlemisel tekkinud gaasid, mis raketihülsist suure jõuga välja tungivad ja vastu õhku põrgates raketi liikuma panevad.

Palju on raketi kallal töötatud sõjalisteks eesmärkideks. Tehniliselt täiuslikum oli Saksa kahurväe valgustusraketit, mida positsioonisõjas kasutati lahingmaala valgustamiseks. 1817. aastal asutati Spandaus raketilaboratoorium.

Sel ajal mängis raketit sõjas suurt rolli. Inglise kindral W. Congreve konstrueeris 1804. aastal süüte-raketi, mida kasutati 1807. aastal Kopenhaageni pommitamisel. Kui raketit oli heade tagajärgedega kasutatud ka Leipzigi lahingus, võeti sõjaraketit tarvitusele kõigi Euroopa riikide kahurvägedes.

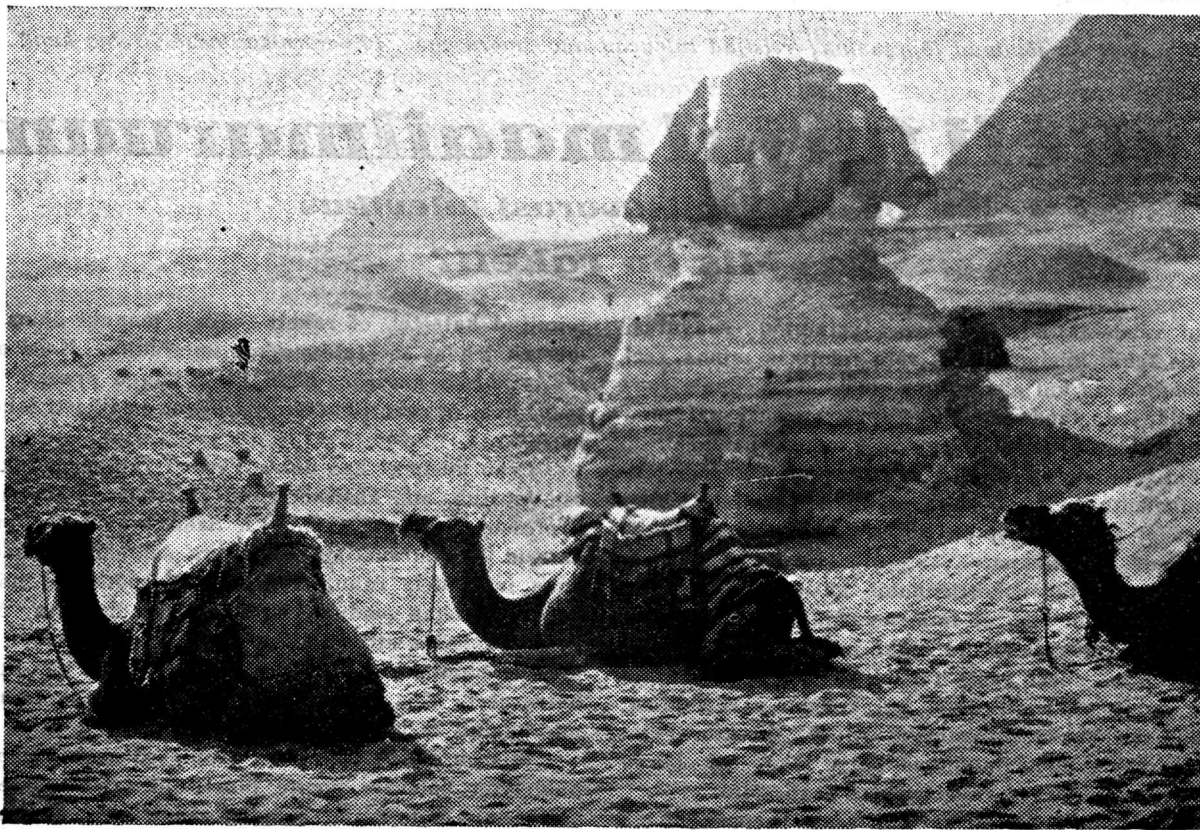
Tekkis koguni mõte, kahureid asendada kerge, hõlpsasti edasitoimetatavate raketidega. Raketit kandiski lõhkepommi vastaseni, kuid sihtimise ja tabavuse täpsus jättis palju soovida. Peale selle oli piiratud raketi laskekaugus.

Kuid Greeka-Türgi sõjas kasutati niisuguseid pommirakette õige palju ja selleaegsete mõistete järele heade tagajärgedega. Hiljem haarati raketi ideest elavalt kinni Austria sõjaväes, kus ameeriklase W. Hale (1846) n. n. „rotatsioonraketit“ edasi arendati. Moodustati raketipatareid, mida hea eduga kasutati sõjategevuses mägestikkudes, kuhu ei saadud viia hari-likke kahurpatareid.

Preisimaal asutati Spandaus erilised raketiväeosad. Eiswerderi saarele asutati eriline laboratoorium, kus valmistati raketit ja kuhu saladuse hoidmiseks oli juurepääs igale kõrvalisele isikule tehtud võimatuks.

1886. aastal leutasid sakslased Spandau laboratooriumis peale kauaaegseid katseid kõige sobivama koosseisu raketi-lõhkerohule. Ülipeen must pulber koosnes 76 osast salpeetrist, 10 osast väävlist ja 14 osast puusöest.

Et kindlustada raketile rahulikku ja sirgjoonelist lendu, kinnitati raketile taha 2,4 meetri pikkune kepp. Kogu raketi pikkus ühes keppiga, „sabaga“, oli 3,45 meet

Puhkepaik sfinkside ja püramiidide varjus.

rit ja rakett kaalus ümmarguselt 15 kilogrammi. Väga kaaluv oli õige raskuspunkti leidmine, mida sai korrigeerida tina kinnitamisega raketi „saba“ külge. 45-kraadilise nurga all väljalastuna Preisi sõjaväe rakett saavutas 300-meetrilise lennukõrguse. 300-meetrilisele kõrgusele see 15-kiloline rakett tõusis 3 sekundi jooksul.

Idee, kasutada raketti kui mootorit, et saavutada seniolematut kiirust, on päevakorrales tõusnud alles viimasel ajal. Selle idee eest võitlevad ülalmainitud prof. Hermann Oberth ja lendur Max Valier. Viimane pakkus end 1926. aastal „katsejäneseks“ kuuraketi jaoks. Ta kinnitas, et kui ainelise toetuse abil temale võimaldataks ehitada kuurakett, ta asub raketi peasse ja alustab reisi maailmaruumi. Kuna kuuraketist ei saanud niipea asja, asus Max Valier rakettauto kallale ja pani 1928. aasta märtsikuus Saksamaal, Rüsselsheimis, auto rakettide abil liikuma. Järgmistel katsetel Bremenhaveni laskeplatsil saavutati rakettautoga mõne sekundi jooksul 70-kilomeetriline kiirus. Max Valierile tuli varsti kaaslaseks autovabriku direktor Opel, kellel oli võimalus hõlpsasti ehitada mitmesuguseid rakettautosid katsetamiseks.

Millised on väljavaated maailmaruumi-sõiduki ehitamiseks raketi põhimõtetel?

Endise Spandau raketilaboratooriumi juhataja oberstleitnant Paul Reimer püüab küsimust valgustada oma kauaaegsete kogemuste põhjal järgmiselt.

Kui võtta kergelennuk, mis ühes mootoriga kaalub ainult 250 kilogrammi ja mootor asendada rakettidega, siis kui palju peab olema rakette, et lennukit viia õhku? Seni saavutatud kogemuste põhjal on lõhkeainetega täidetud rakettide juures raskuse ülemmääraks kõige kasulikum 15-kiloline raskus. Niisugune rakett suudab anda 1500 sek/m/kgr. Kui lennuk kaalub 250 kilogrammi, siis on tema viimiseks ühe sekundi jooksul 100 meetri kõrgusele tarvis energiat 25.000 m/kgr. Seega peab 100 meetri kõrgusele tõusmiseks olema 17 raketti, igaüks 15 kilo. Nende rakettide raskuse juuretulek teeb lennuki raskemaks, seepärast peab rakettide

Rakett-auto uus tüüp.

Hiljuti korraldati uus katse uuetüübilise rakettautoga, mis hästi õnnestus. Uut rakettautot ei pane liikuma püssirohuga täidetud rakettide plahvatused, vaid erilise, vedelast hapnikust ja harilikust põletisainest koosneva segu põlemine. Pildil — uue auto ehitajad Max Valier (paremal) ja dr. Heylandt (vasakul) varustamas autot vedela hapnikuga.

raskuse arvel $17 \times 5 = 105$ kgr., lisama juure veel 7 raketti, seega kokku 30 raketti.

Hoopis uutele tulemustele jõuame aga siis, kui raketsõidukit tahetakse viia maksimaalsele kõrgusele. Kui lasta rakette põlema üksteise järele ja läbipõlenud rakette vabastada raskuse kergendamiseks lennuki küljest, on võimalik saavutada kahtlemata suurt lõpukiirust. Sest rakettidel on omadus, et nende kiirus põlemise, s. t. lennu, kestvusel vahetpidamata tõuseb, jõudes kulminatsioonipunktile sel silmapilgul, kui põleb lõpposa raketi põletisainest. Rakette üksteise järele süüdates muutub iga uue raketiga kiiremaks ka raketsõiduki liikumiskiirus.

Kuid — ka siin on piir, vähemalt põleva ainega täi-

detud raketide juures. Raketi kiirus ei saa olla kiirem, kui põlemisgaaside raketist väljatungimise kiirus, mis omab kindla piiri.

Kõigi maailmaruumi-lennukite peaesmärk on võimalikult läbi pääseda maakera ümbritsevast õhukihtist, et edasi liikuda õhutühjas või hõreda õhuga täidetud maailmaruumis. Kuid seal jõutakse nähtuseni, mis alul näib lõovad jalad alt raketlennuki ideel: raketid ei põle enam. Miks siis mitte?

Maailmasõjas oli juhtumeid, et ligi 4000 meetri kõrgusel lennukitelt lasti süütelängutega, kuid need ei põlenud. Nendes längutes oli, nagu harilikudel raketidelgi, n. n. must püssirohi. Kuigi hapnikusisaldus õhus on igal pool ühesugune, on õhk kõrgemates kihtides hõredam, nii et iga ruumiüksuse peale tuleb vähem hapnikku.

Püssirohi ei peaks küll rippuma ära õhu hapnikust, sest hapnik on püssirohul enda käest. Harilikus mustas püssirohus on see mehaaniliselt juure lisatud salpeetri kujul, lõhkevas puuvillas ja nitroglütseriin-pulbris aga keemiliselt seotud nitroühendustes. Põlevat ainet peab enne „soojendamata“, seda n. ö. põlema süütama. Siis põleb püssirohi edasi enda põlemise läbi tekitatud soojuse mõjul, mille edasikandjaks, ka püssirohu juures, on põlemisgaasid. Kuid õhutühjas või hõredas õhus haihtuvad põlemisgaasid liig ruttu ja püssirohi ei põle ära. Ei saa ju ka õhust tühjaks pumbatud klaaskupli all süüdata püssirohtu! Maailmasõja ajal saadi küsimusest kõrgetes õhukihtides üle sel teel, et konstruksiooni muutuse kaudu tehti põlemisgaaside haihtumine aeglasemaks.

Raketlennukit, mis peab edasi liikuma ka väljaspool maakera ümbritsevat õhukihti, ei saa siiski liikuma panna põlevate raketidega.

Prof. Oberth on sellega juba arvestanud ja tema katsaraketid täidetakse vedela metaaniga. Tuleviku raketlennuki käimapanemiseks saab kasutada gaasirakette. Kuid kuidas kujuneb olukord õhutühjas ruumis? Teatavasti annab raketile edasilikumise, töötagu raketit siis lõhkeainega või gaasiga, gaasile õhu poolt

avaldatav vastusurve. Kuidas saadakse see vajaline vastusurve õhutühjas või hõreda õhuga täidetud maailmaruumis? Suurtes kõrgustes, kus õhk on hõredam, kaotab ju lennuki propelleri oma mõju ja lennuki kandepinnad oma kandevõime. Ka praegused, maapinna ligil oleva õhu kohaselt konstrueeritud plahvatusmootorid jäävad hõredas õhus seisma.

Siin on väljapääsuks asjaolu, et surve kutsub välja vastusurve. Veeturbiin võib käia ka õhutühjas ruumis, sest vesi on raskem kui õhk. Et saada vajalist survet õhutühjas või hõreda õhuga täidetud ruumis, peab raketit välja tungiv gaas omama teatava raskuse. Sõehapugaas, näiteks, vastab sellele nõudmisele.

Prof. Oberth on jäänudki peatuma raskete gaaside juure. Tema arvates — toetudes astronoomiale — võib raketlennuk jõuda maakeralt mõnele naabruses kõige lähemal asuvale taevakehale, kui raketlennukile suudetakse anda kiirus $11\frac{1}{6}$ kilomeetrit sekundis.

Kas seda aga suudetakse? Et saada ettekujutust sellest kiirusest, olgu märgitud, et raketlennuk siis peaks edasi liikuma 5—6 korda kiiremini kui lendavad praegused kahurmürsud.

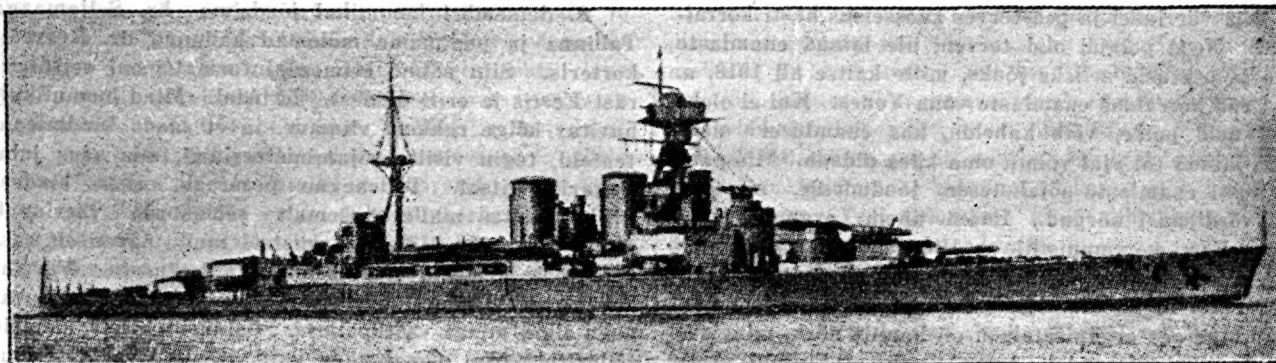
Et seda kiirust praegu veel ei loodeta saavutada, teeb prof. Oberth katseid raketiga, mis lähemal ajal lastakse õhku ja peab tõusma 50 kilomeetri kõrgusele.

Raketiküsimusega tegelevad praegu veel prof. dr. H e r g e s e l l ja prof. dr. W e d e m e y e r, mõlemad tuntud õpetlased.

Kas teostub millalgi unistus maailmaruumi-sõidukist? Raketlennuk võib juba mõne aastakümne pärast olla sama harilik sõiduk, kui praegu on aeroplaan, kuid kas inimene selle turjal võib kihutada lõpmatusse taevalaotusse, see on küsimus, mida julgevad praegu jaatada ainult oma idee veendunud kaitsjad.

Kuid — julgete päralt on harilikult olnud võit. Mida kaugemaid sihte üles seatakse, seda kaugemale harilikult jõutakse. Meie võime neid katseid jälgida heatahtliku huviga kui inimvaimu julge ettevõtlikkuse tunnust.

Inglise lahinglaev „Hood“.

INGLASTE TULEK

Briti laevastiku saabumine Balti merre

(Mälestused iseseisvuse võitluspäevilt, II köide)

Kindral J. LAIDONER

Kindral-leitnant J. Laidoner.

Vabadussõja algpäevil lahkusin ma Petrogradist 30. novembril 1918, et salaja minna üle Soome piiri ja sealt kaudu jõuda Eestisse. Rändamine jalgsi Venest üle Soome piiri tol ajal oli huvitav ja kaunis avatüristlik episood, eriti veel arvesse võttes, et ma olin lindprii, sest juba varasügisel 1918 kuulutati Venemaal välja kindralstaabi ohvitseride sunduslik mobilisatsioon, ja neid, kes end ei registreerinud ning teenistusse ei ilmunud, pidi karistatama surmanuhtlusega. Arusaadavalt ma end registreerida ei võinud, sest siis oleksin pidanud jääma ka enamliku Vene teenistusse, mis minu kavadega kokku ei käinud.

Tagasi vaadates paistab, et Venemaa alustas siis meiega sõda Eesti ja Läti enamlaste algatusel. Muidugi olid ka Vene võimud täielikult sõja poolt, sest nad

tahtsid tingimata tagasi võita Baltimore maid. See oli üheks põhjuseks, miks Bresti rahuleping tühistati. Enne lahkumist Petrogradist lugesin enamlaste lehtedest teateid pealetungi algusest, niisama, et sõjakuludeks Vene valitsus on annud Eesti kommuunale 10 miljonit kuld-rubla. Veel olid teated, et Inglise laevastik olevat ilmunud Balti merre. Viimane asjaolu närveeris nähtavasti väga Vene võimukandjaid.

5. detsembril jõudsin ühes meie praeguse Moskva saadiku hr. J. Seljamaaga Helsingisse, kus oli juba organiseeritud Eesti konsulaat kaupmehe Schvalbe korteris. Hr. Schvalbe oli annud vabatahtlikult oma korteri seks otstarbeks ja täitis ka konsuli kohuseid. Samal päeval kohtasime konsulaadis meie välisministrit J. Poskat, kes oli parajasti Tallinnast sinna jõudnud, et korraldada Eestile välist abi — rahalist ja kui võimalik ka sõjalist. Kohtasime seal ka Läti Ajutise Valitsuse peaministrit hr. Ulmanist, kellel oli sama ülesanne, mis hr. Poskalgi. Selgus, et olukord meil kui ka Lätis oli väga raske, Lätis isegi meist raskem.

Samal päeval sai hr. Poska Tallinnast telegrammi, kus teatati, et enamlaste sõjalaevastik tegutseb Soome lahes, toetades punaste pealetungi Narvast Rakvere sihis. Ka oli teade, et enamlaste sõjalaevad on isegi ilmunud merel Kokskäri piirkonda. Viibides terve 1918. a. suve Petrogradis ja Moskvast, oli mul võimalus olnud ligemalt tundma õppida tollaegset Vene korda, sõjalisi ja majanduslikke jõude. Eriti huvitas mind muidugi Vene sõjaline jõud ja korraldus, õigemini korraldused. Peale Bresti rahulepingut lagunes Vene tsaariaegne sõjavägi üllatava kiirusega. Enamlased tegid katset korraldada uut sõjaväge, see oli aga väga raske, sest nad ise võitlesid sel ajal veel elu ja surma peale oma võimu olemasolu eest — küll sisemiselt, küll väliselt. Ainukeseks organiseeritud sõjaliseks jõuks enamlaste käsutuses olid Läti kütipolgud, mis omal ajal olid sõdi-

nud Riia väerindel ja pea terves koosseisus hästi korraldatud. Need polgud olid terveni üle läinud enamlaste poole ja osutusid selleks jõuks, mille kaitse all 1918. a. suvel end korraldas enamlaste võim Venes. Kui ei oleks olnud neid polke, võib kahelda, kas enamlusel oleks korda läinud tol ajal võimu oma käes pidada. Mis puutub Eesti enamlaste sõjalistesse jõududesse, siis olid need võrdlemisi nõrgad. Enam-vähem organiseeritud oli üks Eesti kommunistlik pataljon Palvadre juhatusel. 1918. a. suvel täitis see Smolnõi kaitse ülesannet. Juba suvel 1918. a. hakati organiseerima ka Eesti enamlist diviisi, aga see organisatsioon oli kaunis nõrk, mingisuguseid erilisi ülesandeid tema Venes ei täitnud ja ta algas oma tegevust alles pealetungiga Eestisse novembrikuus. Tema korraldus ja juhtide koosseis paistis mulle nõrgana ja nagu pärast selgus, oli see ka õige. Kõige energilisemaks sõjaliseks juhiks oli neil Eesti enamlane Jaan Sihver, kes sai surma pealetungil Narva juures. Vene enamlaste eneste sõjalise jõu organiseerimine oli alles algastmetel ja pealegi tuli neil kohe võidelda kõiksugu revolutsioonivastaste elementidega kõikidel frontidel, küll sisemistel, küll välistel.

Vene laevastikku läks enamlastel korda vaatamata suurtele raskustele evakueerida 1918. a. alul läbi jää Helsingist Kroonlinna. Selle suure ülesande teostas endine tsaariaegne mereväe ohvitser kapten Tschastnõi muidugi selleks, et päästa laevastikku Venemaale, olles suur Vene patrioot, aga mitte revolutsionäär ja veel vähem vist enamlane. Sellepärast juhtuski, et enamlasted lasksid ta varsti ilma pikema jututa maha. Laevastikus olid 1918. a. suve jooksul Kroonlinnas mitmesugused ekstsessid, aga üldiselt oli laevastik küllalt tugev, et täielikult vallata Soome lahte ja toetada pealetungi Tallinnale. Laevastiku pommitamine mere poolt oleks võinud kergesti otsustada Tallinna võtmise enamlaste poolt. See oli mulle isiklikult täiesti selge juba Petrogradis. Veel rohkem põhjust selleks kartuseks andsid teated, mis saime hr. Poskalt ja telegrammide kaudu Tallinnast.

Hr. Poska kinnitas teateid, et Inglise laevastik on Balti merel ja et teda igapäev oodatakse Tallinnasse. Oli selge, et ainult Inglise laevastik võiks osutada teguriks, mis võis muuta seisukorda Soome lahel meie kasuks. Ehk küll enamlaste laevastikus Kroonlinnas oli neli dreadnoughti, mitmed võrdlemisi tugevad soomuslaevad ja soomusristlejad ja olgugi, et inglased Balti merre oma dreadnoughte ei too, ei olnud siiski kahtlust, et kokku põrgates inglastega Vene laevastik saaks kohe lüüa, — oli ju viimane revolutsiooni läbi suuresti desorganiseeritud, tema sisemine kord lõhnutud, kuna inglased olid terve sõja jooksul näidanud, et nende laevastik seisab võrratult kõrgel tehnika ja veel rohkem oma kindla vaimu ja distsipliini poolest. Meil olid Helsingis omavahel läbirääkimised ka selle üle, kas ei saaks laevastiku abi Soomelt, aga nagu teada, oli Soome enda laevastik äärmiselt väike ja nõrk ja nad ei võinud oma väikesi laevu ohverdada naabrile abiks, vaid pidid neid hoidma oma ranna kaitseks. J. Poskal olid vist selle üle läbirääkimised Soome võimudega, muidugi aga ilma tagajärgedeta.

8. detsembri hommikul jõudsiime hr. Seljamaaga Tallinna ja peatusime mõlemad kadunud dr. Raamoti korteris. Siin saime esimese informatsiooni seisukorrast Eestis ja eriti oludest väerindel. Mind loomulikult huvitas kõige rohkem viimane, ja et saada kindlamaid teateid, tegin visiite sõjamineisteriumi, mis asus juba Pagari uulitsal. Tolleaegne peastaabi ülem kindral Larka seletas mulle täpsemalt seisukorda väerinnal, maal ja merel. Mõlemad paistsid mulle äärmiselt rasketena ja meeoleolu staabis oli üsna lootusetu. Väerindel taganesid meie halvasti organiseeritud väeosad peaaegu ilma mingi vastupanuta. Õeldi, et meeoleolu meie sõdurite keskel olevat väga halb. Teated vastaste jõudude kohta olid väga puudulikud. Mere poolt olime täiesti kaitseta, kuna Vene enamline laevastik liikus merel ja toetas pommitamisega enamlaste maaväe pealetungi. Viimane olukord demoraliseeris veel rohkem meie nõrkade väeosade meeoleolu ja mõjus ka eriti rõhuvalt meeoleole Tallinna staabis. Küsimusele, kuidas on lugu Inglise laevastikuga, seletati, et enam-vähem kindlate teadete järele see viibivat Liibavis ja teda oodatakse Tallinna. Aga see oli ka kõik, mis oli teada inglastest. Sidet Inglise laevastikuga mingit ei olnud. Paistis, et meie seisukorra äärmine hädaohtlikkus oli just mere poolt, ja mere poolt kaitset meie oma jõududega kuidagi organiseerida ei oleks jõudnud. Seepärast oli Inglise laevastiku saabumise küsimus meile kõige suurema tähtsusega.

Sama 8. detsembri õhtul olin teist korda sõjaväe staabis, või nagu teda tol ajal nimetati — peastaabis. Sain seal kokku ka pea- ja sõjamineistri hr. K. Pätsiga, kes juriidiliselt ja ka tegelikult oli meie sõjavägede juhataja ja vastutav riigikaitse eest. Temale allusid kõik sõjalised jõud. Kandsin ette hr. Pätsile oma arvamise meie sõjalisest seisukorrast, toonitades, et minu arvates Vene sõjaväe jõududest saaksime kuidagi veel jagu, muidugi kui jõuame end paremini organiseerida, sest vaenlase maaväe jõud ei ole kaugeltki kõige parem, aga kui jääme kaitseta mere poolt, siis on seisukord lootusetu. Vene laevastik on küllalt tugev, et otsustavalt kaasa aidata Tallinna vallutamisele. Kui aga Tallinn vallutatud, siis on vastupaneku organiseerimine ülejäänud maa-alal väga raske, peaaegu võimatu, pealegi kui meil puudub seljatagune, see on ühendus mere kaudu liitlastega. Sellepärast on ainus lootus Inglise laevastiku tuleku peale.

Hr. Päts oli ettekantud mõtetega täiesti nõus. Paistis isegi, et neid küsimusi oli juba enne mind mitmel ja mitmel korral harutatud. Katsusime selgitada Inglise laevastiku tuleku võimalusi. Olid teated, et meri on täielikult mineeritud ja läbi traalitud on ainult võrdlemisi kitsas tee Liibavist Tallinna. Mulle seletati, et meie lootsid ootavad juba üle nädala Inglise laevastikku Osmussaare juures. Minu küsimuse peale, kas inglased teavad meie lootside viibimisest Osmussaare juures, ma kindlat vastust ei saanud. Paistis, et Inglise laevastiku tuleku tähtsusest said väga hästi aru küll sõjamineister, küll ka staap, aga aktiivselt ei olnud selleks midagi tehtud. Õeldi, et on olnud läbirääkimisi, isegi lubadusi inglaste poolt Londonis, aga see oli ka kõik. Paistis, et

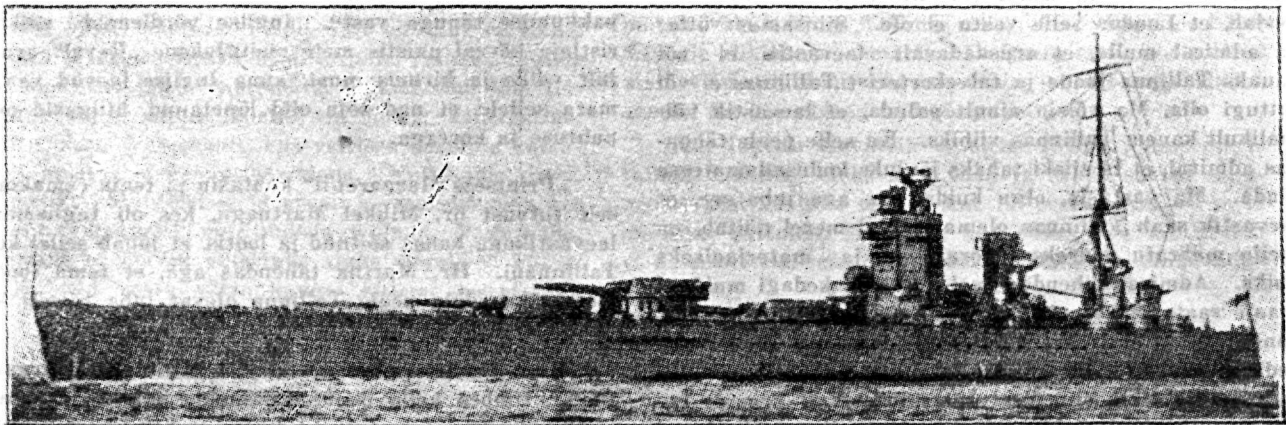
meil kõikide silmad lihtsalt olid pöördud ida poole ja unustusse oli jäänud vana tõde — kui tahad kedagi endale appi saada, siis katsu temaga kõige pealt luua sidet. Mulle paistis, et kõige pealt oleks tarvis saata lootse otsekohe Liibavisse Inglise laevastiku juure, aga mitte passiivselt neid oodata lasta Osmussaarel. Seda mõtet avaldasin ka hr. Pätsile ja kindral Larkale, kusjuures hr. Päts temale omase kiire olukorra hindamise ja otsustusvõimega asjast väga hästi aru sai ja mulle täiesti ootamatult ettepaneku tegi ja mind tungivalt palus isiklikult Liibavisse Inglise laevastikule vastu sõita.

Mul oli kaunis raske selle ülesande täitmist enda peale võtta. Ma ei tunnud peaaegu sugugi meie sisepoliitilist seisukorda, ja seisukord väerinnal oli mulle tuttav ainult niipalju, kui seda kuulsin lühema aja jooksul staabis. Sellepärast kartsin, et kohtudes Inglise laevastiku juhatajaga, satun rumalasse seisukorda, kui ei mõista küllalt talle selgitada meie poliitilist ja sõjalist olukorda. Oli ju ette näha, et ilma olukorra selgitamata vaevalt Inglise laevastiku juhataja otsustaks sõita Tallinna. Teisest küljest oli arusaadav, et meie võitlus oli elu ja surma peale — kas olla või mitte olla. Seda kriipsutas ka kindlasti alla hr. K. Päts, toonitades, et laevastiku Tallinna toomine oleks ainus tee päästa Eesti rahvast enamluse üleujutamisest. Hr. Päts palus mind veel kord tungivalt sõita viibimata juba samal ööl.

Olin nõus. Samal ööl sõitsin välja meie väikese laeva „Loodiga“. Kõigepealt sõitsime Osmussaarde, et seal ootavate lootsidega kohata. „Loodil“, millel pidin reisi tegema Liibavi, oli kaks väga halba omadust. Esiteks ta oli väga pikaldane; teiseks hirmus must, räpane ja täis lutikaid. Kolmandaks halbuseks oli, et merel möllas suur torm. Jõudsime 9. detsembri hommikul Osmussaarde, kus kohtasin meie lootse kapten Stammiga eesotsas puksiirilaeval „Reval“. Otsustasime saata „Loodi“ Tallinna tagasi ja edasi sõita „Revaliga“, sest viimane oli veidi kiirem, olgugi väiksem. Torm läks veelgi tugevamaks ja meie väikesel laeval oli väga raske võidelda. 9. detsembri õhtul muutus seisukord nii halvaks, et kapten ei riskerinud edasi sõita, kartes, et suur laine laeva ümber viskab. Jäime kuskile Hiiu- või

Saaremaa ranna vahele ööseks ankrusse. „Reval“ on praegune sadama jäälõhkuja „Jaan Poska“ ja ta väljamahutus on vist umbes 180 tonni, masinate jõud 600 hob.-jõu ümber. Vaatamata tormi edasikestmisele, otsustasime 10. detsembril siiski edasi sõita. Mulle isiklikult oli sõit kaunis vastik, sest ma ei ole suur meresõidu harrastaja, eriti suure tormiga, ja kannatasin kogu aeg merehaigust. Teel kohtasime ainult üht laeva. Kaugelt arvasime, et ehk ongi Inglise laevastik, aga selgus, et oli Saksa laev, kes pukseeris tulelaeva, mis oli määratud endise tulelaeva Sarõtschevi asemele. Kui ma ei eksi, oli see liitlaste korraldus, et sakslased pidid Balti merel tulelaevad kohale panema.

Meie kõige suuremaks mureks kogu teel oli küsimus, kas leiame Liibavis eest Inglise laevastiku, või on see Baltimerelt lahkunud. 11. detsembril enne lõunat jõudsime Liibavi ja meie suuremaks rõõmuks oli Inglise laevastik seal. Juhtisime oma laevakese Eesti lipu all otsekohe admiralilaeva kergeristleja „Cardiffi“ külje alla. Viibimata sain Inglise laevastiku juhataja admiral Aleksander Sinclairi jutule. Siinsamas sain ka tuttavaks Inglise Riia konsuli hr. Bosanquetiga, kes pärast täitis Inglise kindral-konsuli kohuseid Tallinnas. Seletasin jutujamises admiralile meie seisukorda üldse, eriti seisukorda merel ja väerindel, niipalju kui ise tundsin. Loomulikult pidin vaikima sellest, mida mulle teatati staabis, et meie halvasti organiseeritud väeosad väerindel taganesid peaaegu ilma mingisuguse vastupanuta. Ühtlasi jutustasin admiralile ka seisukorrast Venes, mida ma võrdlemisi hästi tundsin, ja teadsin, et meie seisukord ei ole lootusetu, arvesse võttes Vene korraldamata olusid. Kriipsutasin aga kindlasti alla, et ilma mere poolt abita meie vastu panna ei suuda. Seejärel palusin Eesti Ajutise Valitsuse nimel, et admiral oma laevastikuga tuleks Tallinnasse meile appi. Teatasin, et mul lootsid on kaasas. Mäletan, et üks esimestest küsimustest, mis admiral mulle esitas, oli, kus ma teenisin suure sõja ajal Vene sõjaväes. Paistis, et tema tahtis teada saada minu sõjaväelist staashi. Siis küsis ta, kas see, mida ma ette kandsin meie sõjalisest olukorrast, raskustest ja lootustest, vastab ka täielikult minu isiklikule arusaamisele. Vastasin, et palve laevas-

„Adm. Nelson“ — Inglise võimas merehiitlane.

tiku Tallinna sõidust esitasin ma Eesti Ajutise Valitsuse nimel, aga mis ma ette kandsin olukorrast, raskustest merel ja lootusest võitluse võimalustesse, on täielikult minu isiklik arvamine.

Admiral vastas kõige pealt, et tema on juba kord Tallinna katsunud sõita, aga mõni päev tagasi kaotas ta Balti merel ühe ristleja miini otsa, kusjuures ka 11 inimest surma sai. Tõesti, nagu pärast meile teatavaks sai, hukkus 6. detsembril 1918. a. Balti merel läänepool Saaremaad Inglise ristleja „Cassandra“, ja pärast seda oli laevastik pöörnud tagasi Liibavisse. Admiral lisas juure, et nüüd olevat aeg Tallinna sõiduks juba väga hiline, meri, eriti Soome laht, võib varsti kinni külmada, pealegi on tema laevastiku ohvitserid ja meeskond juba saanud lubaduse, et nad jõuluks võivad pöörduda Inglismaale oma kodusadamatesse, ning tema peab arusaadavalt arvestama ka meeleoluga ohvitseride ja meeskonna seas, kes terve suure sõja aja ühtlugu viibinud merel ja nüüd, kus rahu käes, loevad mehed, et neil on täielik õigus ka natuke puhkust saada.

Nendele loogilistele väidetele ei olnud mul suurt midagi vastu öelda. Vastasin, et saan kõigest sellest täiesti aru, et läänefrondil on küll rahu, aga meil algab sõda alles täie hooga peale. Kordasin veel tungivalt oma palvet, toonitades, et laevastiku sõidust oleneb Eesti rahva saatus, sest küsimus seisab selles, kas Eesti rahvas jõuab end korraldada kaitseks Vene enamuse vastu, või satub täielikult Vene suure revolutsiooni pöörisesse. Tuletasin ka meele, et Läänemeri ja ka Soome laht külmab kinni harilikult alles jaanuaris, ehk küll muidugi admiral teadis seda paremini kui mina. Peale selle seletasime veel üht ja teist küsimust ja viimaks ütles admiral, et tema tahab teha, mis võimalik.

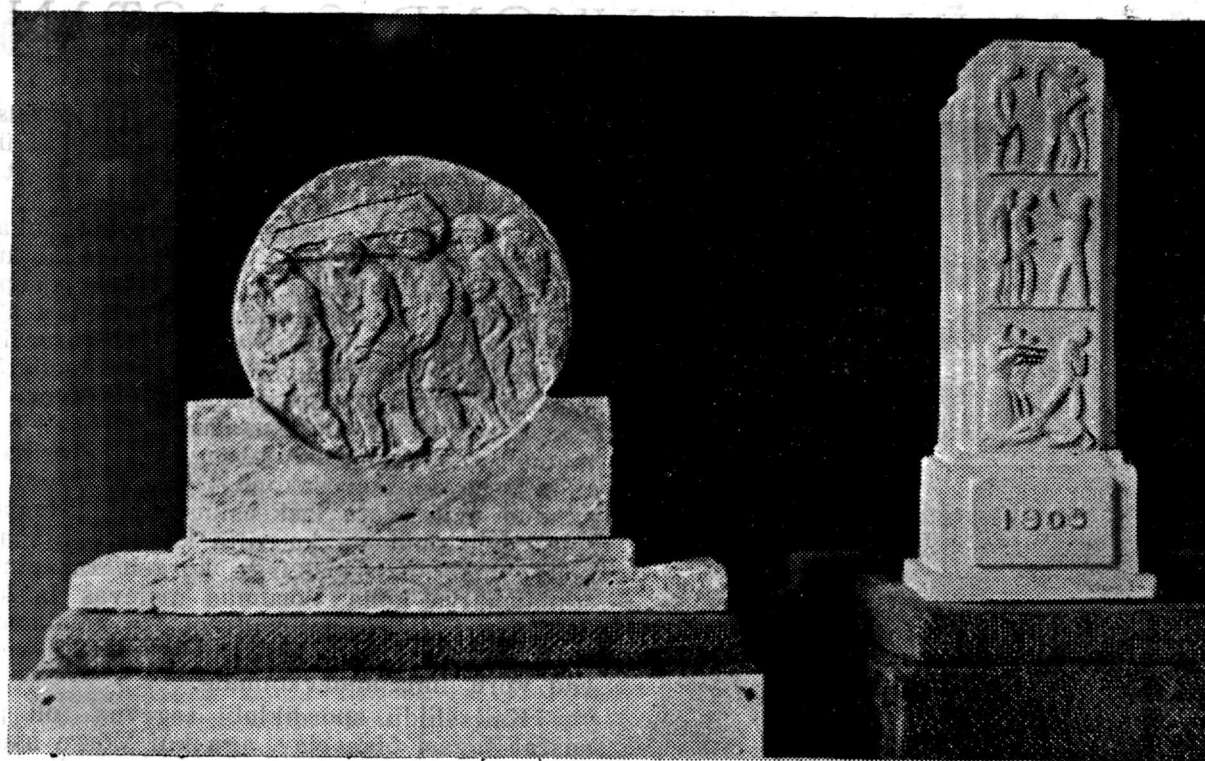
Ta kutsus välja meie lootside vanema kapten Stammi, kes temale selgelt ja kindlasti ära seletas kõik navigatsiooni võimalused miiniväljade vahel. Näis, et meie lootside ülema seletused jätsid admiralile kõige parema mulje, ja et admiralil ei jäänud kahtlust, et meie lootside abil laevastik võib Tallinna sõita. Juba peale seda ütles admiral, et ta siiski asja omapead otsustada ei saa, vaid telegrafeerib kohe Londoni, ja kui sealt saab jaatava vastuse, siis sõidab laevastik homme hommikul, see on 12. detsembril, Tallinna suunas välja. Ta loodab, et London selle vastu ei ole. Siinsamas ütles ka admiral mulle, et arusaadavalt laevastik ei või kauaks Tallinna jääda ja talvekorterist Tallinnas ei või juttugi olla. Ma võisin ainult paluda, et laevastik võimalikult kauem Tallinnas viibiks. Ka selle peale tähendas admiral, et ta siiski tahaks jõuluks kodusadamatesse jõuda. Ma vastasin, olgu kuidas on, aga juba see, et laevastik saab Tallinnas olema ja end merel näitab, on meile määratu suureks moraalseks ja materjaalseks abiks. Admiral tähendas veel, et tema kedagi muidugi maale saata ei või, sest laevastikus mingisuguseid desantosid ei ole. Mis puutub aga tegevusse merel, siis seda ei saa ette ära näha, see ripub olukorrast. Isiklikult sain sellest viimasest tähendusest nii aru, et kui keegi peaks inglastele peale tungima, siis muidugi nad astuvad silmapilk tegevusse. Sellest oli mulle esialgu

ka küll. Aga nagu pärastised sündmused näitasid, läks admiral isegi kaugemale ja toetas meid otsekohe Vene maavägede pommitamisega Aseri rajoonis. Peale selle rääkisime veel ühest ja teisest, muuseas teatas mulle admiral, et Liibavis olevat mingisugune Vene sõjaväe koondis vürst Liiveni juhatusel, ja soovitas mulle Liiveniga kontakti astuda. Vastasin, et see koondis võib olla küll väga hea, aga sellest mingit abi loota pole, sest neil on küllalt tegemist Kuramaal, kuna Lätimaa juba rohkemal määral enamlaste poolt vallutatud kui Eesti, ja teiseks pole mul üldse suurt lootust Vene revolutsioonivastaste koondiste peale. Olin neid küllalt näinud Venemaal, — kõigil neil alati puudus poliitiline üksmeel. Muuseas küsis admiral minult, kuidas on organiseeritud meie valitsus ja väejuhtimine. Seda viimast küsimust kartsin kõige rohkem. Kui ma meie olukorra selles asjas talle ära seletasin, katsudes väejuhtimise küsimusest kergemalt mööda minna, hakkas tema seda just eriti uurima, ja kui ma viimaks olin sunnitud seletama, et meil erilist vägede juhatajat pole ja sõjaväed käivad sõjaministri kaudu otsekohe valitsuse alla, ja et sõjaminister, olles küll eraisik, juhib sõjaväe tegevust peastaabi kaudu, mille eesotsas küll kindral, siis tähendas admiral, et see meie kord olevat väga halb. Sõjavägesid ei saa juhtida ei valitsus ega sõjaminister, vaid sõjavägede eesotsas peab olema vastutav sõjavägede juht.

See minu esimene jutuaajamine admiral Sinclairiga kestis tund või poolteist, võib-olla rohkemgi, ja arusaadavalt puudutati veel üht ja teist küsimust. Admiral otsustas sõita oma laevastikuga Tallinna ja selleks küsida Londoni nõusolekut. Kõik ei läinud aga nõnda ruttu, nagu paistis siin lühidalt ülesmärgitud jutuaajamisest. Enne seda selgitas ta asja mitmesuguste küsimustega. Aga mulle paistis, et kui ta oli asjas selgusele jõudnud, siis oli ka tema otsus Tallinnasse sõita täiesti kindel. Viimane asjaolu imponeeris mulle kõigest jutuaajamisest kõige rohkem. Jäi mulje, et admiralil oli tahtmine meid enamlastevastases võitluses aidata. Pärast jutuaajamist pakkus admiral mulle väga lahkelt võimaluse üle kolida Inglise laevale, milleks oli miinipaatide emalaev „Printsess Margaret“. Sealjuures tähendas ta naljatades, et tema arvates mul seal mugavam saab olema kui „suurel“ Eesti laeval. Võtsin pakkumise tänuga vastu. Inglise võrdlemisi väikese ristleja kõrval paistis meie pisitillukene „Reval“ armetult väike ja hirmus must, kuna Inglise laevad vaatamata sellele, et nad sõja olid lõpetanud, hiilgasid oma puhtuse ja korraga.

„Printsess Margaret'il“ kohtasin ja tegin esmakordselt tutvust hr. Mihkel Martnaga, kes oli Inglismaalt laevastikuga kaasa sõitnud ja lootis, et jõuab sellel kuni Tallinnani. Hr. Martna tähendas aga, et tema lootus laevastiku sõidu peale Tallinna olevat juba täiesti kaduma läinud.

Kuni 11. detsembri õhtuni jäin „Printsess Margaretille“. Umbes kella 8—9 ajal laskis admiral teatada mulle täiesti ootamatult, et tema on Londonist vastuse saanud ja terve oma laevastikuga sõidab veel täna

Kaks 1905. a. sündmuste mälestamise kavandit kujur Raudsepalt (paremal) ja Sannamehelt (vasakul).

öhtul välja ja homme, 12. detš., on Tallinnas. Võib ette kujutada, missugust rõõmu ja lootust äratas see teade minus. Millegipärast oli mul kindel tunne, et sellest momendist peale maksab Eestil edasi võidelda. Kui meil on niisugune tugev abiline, siis peaksime meie vastavalt suurte jõupingutustega ka võitu saama punastest väesalkadest, kes olid juba vallutanud osa meie maast.

Nagu admiral teatas, nii ka sündis. Samal öhtul sõitis laevastik vaatamata tugevale tormile täie kiirusega Tallinna suunas välja. Sõit läks ilma vahejuhtumisteta. Meie lootsid osutusid tublideks asjatundjateks oma alal. Meie „Revali“ võttis üks Inglise laev puki siiri, teel jätsime ta aga siiski maha, sest ta takistas laevastiku sõidu kiirust. Sõidu ajal oli mul võimalus näha, milline kord, puhtus ja distsipliin valitses Inglise laevastikus selle peale vaatamata, et nad olid läbi teinud suure sõja. Mulle paistis see eriti kontrastina, sest olin tulnud Venemaalt, kus valitses äärmine korralagedus, mustus ja demoralisatsioon. Mulle näis siiski, et laevastiku ohvitseridele ja arvan ka meeskonnale see sõit Tallinna kaugeltki meeltemööda ei olnud. Nagu näha, nad kartsid, et jäävad pikemaks ajaks merele ja jällegi tuleb jõulused vastu võtta kaugel külmal merel, aga

mitte kodumaal omaste ja tuttavate lähedal. Inglisele on ju jõulupühad kõige suuremad aastas.

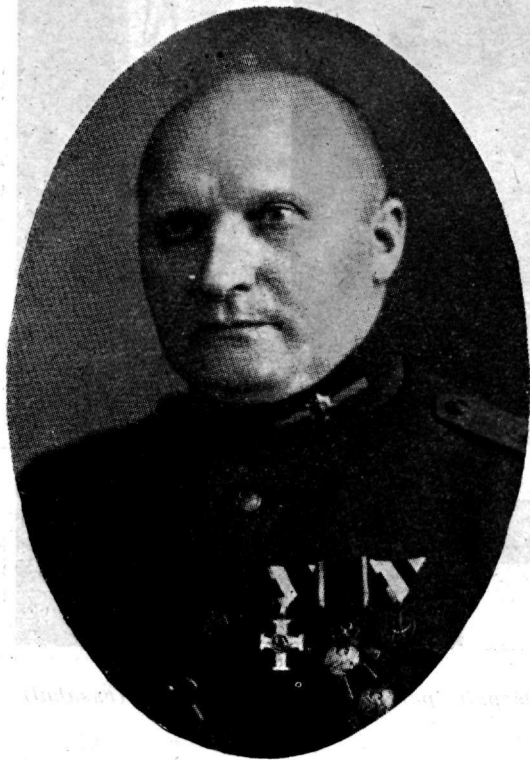
Nõnda see ka sündis. Laevastik ei saanudki jõuluku Inglise sadamatesse, vaid just teisel ja kolmandal pühal tuli tal Tallinna all lüüa lahingut. Teisest küljest näitas aga just viimane asjaolu, et olgugi inglistel vastumeelt kaugel viibimine kodumaalt, nende sõjaväeline ja meremeheline vaim selle all ei kannatanud. Nagu pärastised sündmused näitasid, olid inglased terve sõja aeg meile kõige parema tahtega abiks.

12. detš. 1918 kella 3 paiku jõudis Inglise laevastik Tallinna reidile.

Poleks Inglise laevastik tulnud meile appi, oleks vist küll 26. detsembril 1918, tähendab päeval, mil Vene punalaevastik ilmus Tallinna alla, olnud lõpp Eesti iseseisvale riiklusele. Sest ilma kaitseta mere poolt oleks meil võimatu olnud organiseerida kaitset maa rindel, samuti ka korraldada end sisemiselt.

Kui Inglise laevastik ei oleks 1918. a. detsembris tulnud Tallinna, oleks meie maa ja rahva saatus kujunenud küll sootuks teisiti kui ta praegu on, — meie oleksime sattunud enamluse keerisesse. Ja ma arvan, et ka teiste Baltimaade saatuskäik oleks siis olnud teine kui nüüd.

VÕRU LINNA MALEVKOND 6-AASTANE

Leitnant Johan Sirk,
Võru linna malevkonna pealik.

Võru linna malevkond pühitseb oma aastapäeva 1. mail, mälestades sellega esimest avalikku kaitseliitlaste esinemist Võrus 1924. aastal, pärast nelja-aastast varjusurma. Esimene kaitseliidu rakuke tekkis Võru linna juba Saksa okupatsiooni lõppkuudel, paisus tugevaks sunnimobilisatsiooni teel vabadussõja kestes, kuid vaibus rahu tulekuga kaitseliidu küti- ja spordisalga näol peaaegu tegevusetusse olekusse. Kommunistide ägedale õõnestamistööle vastukaaluks Eesti iseseisvuse kallal tekkis 1924. aasta märtsikuus Võru linnas ligi 80-meheline uus poolpõrandaalne kaitseliit, sest avalik kaitseliidu organiseerimine oli keelatud. Organiseerijaiks olid V. Semionoff, J. Sirk, J. Hermann (Heljuste) ja P. Laamann. Et 1. mail oli karta kommunistide avalikku aktsiooni, jagati meestele relvad välja ja peeti sel päeval esimene avalik laskeharjutus Võlsi laskekerajal. Sellest ajast jäidki relvad kaitseliitlastele kätte. Ühtlasi töötati välja üksikasjaliselt häire- ja tegevuskava, juhtumiks, kui kommunistid peaksid tegema katset maksvat riigikorda vägivaldselt kukutada. Suve jooksul peeti veelgi laskeharjutusi. Siis aga esineti

teatavalt poolt riigikogus vabariigi valitsusele arupärimisega, kas valitsusele on teada, et ühele osale kodanikest põhiseaduse vastaselt on relvad kätte antud jne.

1. detsembri kommunistlik mässukatse Tallinnas tõendas, et ühe osa kodanike kartused ei olnud asjatud ja löi ka kaitseliidu edaspidisele arenemisele seadusliku aluse. Sellest ajast peale on arenenud välja praegune Võru linna malevkond. Endist kolme rühma täiendati ja moodustati kaks kompaniid ja ratsarühm. Viimaseil aastail on moodustatud juure sidekomando, raskekuulipildujate rühm, gaasikaitse rühm ja sanitaarosakond. Erilist rõhku on pandud malevlaste laskeoskuse väljaarendamisele. See püüe on ka vilja kannud ja malevkond omab oma laskurite kõrgelt tasapinnalt silmapaistva koha Võrumaa malevas ja kogu vabariigi kaitseliidus: suurem osa maakondlike ja mitmed ülemaalsed meistri tiitlid kuuluvad Võru linna malevkonnale.

Kaitseliidu spordiklubi tegevus oli paar aastat tagasi õige elav, aga kui Võrru asutati eriline spordiselts „Ilmarine“, on sporditegevus malevkonnas jäänud soiku.

Esimeseks malevkonna pealikuks oli praegune maleva pealik kapten Heljuste, teiseks — praegune — leitn. J. Sirk, abiks kpt. P. Laamann. Kompaniide pealikuks on M. Mõttus (I), Jul. Ennok (II), sidepealikuks V. Onno, raskekuulip. r. — A. Sibul, gaasikaitse — A. Mutt, sanitaarosak. — dr. K. Kolon, õppepealikuks J. Madisson ja majanduspealikuks Fr. Suit.

Malevkonna juhatuse liikmeiks on algusest senini olnud linnapea Fr. Suit, rahukohtunik J. Treumuth ja raamatukaupmees J. Semm.

Malevkonna mitmekesine õppetegevus, laagri- ja taktikalised harjutused nõuavad palju majanduslikke kulusid, mis kehvast Võrus, kus jõukad toetajad puuduvad, juhatusele nõuab suuri jõupingutusi. Et viimasel ajal peod on jäänud sissetulekukehvaks, otsustas viimane üldkoosolek tegevliikmeilt võtta ühekroonilist aastamaksu. Malevkonna majanduslikku külge ja sanitaarosakonda toetab naiskodukaitse, kelle tegevus on alles väljaarenemisel. Malevkonna ligemas tegevuskavas seisab oma muusikakoori asutamine, milleks juba on kogutud 330-krooniline kapital.

Malevkond tunneb eneses küllalt jõudu, et kindlustada korda ja kodanike julgeolekut Võru linnas.

J. Sirk,
malevkonna pealik.

LÕUNA MALEVKONNA LASKEVÕISTLUSED

H. SILBER LASKIS ÜHE SEERIAGA 50 SILMA

Möödunud pühapäeval korraldas Lõuna malevkond kaitseliidu Mustamäe lasketiirul kompaniide-vahelisi laskevõistlusi, kusjuures igast kompaniist oli pandud välja 15 meest.

A klassis tuli esimesele kohale instruktor H. Silber, kelle saavutus (200 m. distantsilt 10-ringilisse märklauda 15 lasku) 136 silma. Viimase seeria märkis H. Silber 50 silmaga, missugune saavutus on seninägematu Eesti laskespordi ajaloos.

B klassis tuli esimeseks J. Spuul — 129 silmaga; algajate klassis Mugra — 119 silmaga.

Kompaniidest tuli esimeseks 1. kompanii 1350 silmaga.

Huvi võistluste vastu oli kaunis suur. Seda näitab ka asjaolu, et võistlusi olid ilmunud jälgima kaitseliidu vanemate-kogust kindral Laidoner ja K. Päts. Kohal viibis ka kaitseliidu ülem kindral Roska. Hiljem külastas lasketiiru ka admiral J. Pitka.

Külalised kaitseliidu lasketiirul: K. Päts, kindral J. Laidoner, kindral J. Roska, kolonel F. Pinka ja teised.

ÄRAANDJA

JOH. AINO

Mees hüppas maanteelt raskelt üle kraavi ja loivas üle lumise välja, suundudes võsastikku. Jõudes ta servale peatus, äigas sinelihõlmaga kannult lumimütsi, istus ja kuulatas hetke vaiksesti. Süütas siis piibunosu, tõmbas paar korda sügavalt ja mõneldes, ja siirdus paarsada meetrit eemal asuva mõisa hoonetesse ja parki.

Ei liikunud inimhinge, ei kuulnud häälekaiku. Härrastemaja korstnast vaid tõusis suitsunire. Oli pühapäevlikult vaikne ja rahulik, nagu ei seisakski mõisa võitlusrinde lähilähemas piirkonnas, nagu ei olekski paari päeva eest ta all peetud lahinguid.

„Teab nüüd, kes seal just parajasti on sees, kas omad või valged?“ küsis kannulistuja eneselt, süljates mõtlikult läbi hammaste.

„Peaks ikka nagu olema omad: valged on ju kinni Tagamaa mõisa ja vallamaja vahel, mõtiskeli mees endamisi, puurides pilkudega parki, härmatise puie alla, pöösaste vahele.

Hetke möödudes tabasid ta silmad mehekoogu, kes aeglaselt lähenes pargi servale ja peatus seal.

Selgesti paistis ta silma üksikule piilujale võsa ees.

„No jah, soldat mis soldat: nahast poolkasukas, papaaha peas... Ja, eks sa näe: suur revolvergi küljel,“ pomises mees, kes oli end tõmmanud kõssi, et olla võimalikult nägematu.

Kahtles pilgu, tõusis siis otsustavalt ja läks pikil sammel otse läbi sügava lume pargi poole.

„Hei, seltsimees!“ hüüdis ta sõdurit, kes vahepeal oli siirdumas pargi sügavusse.

Rabatult pöördus ta hüüde peale ümber, ja, nähes enese ees võõrast, libistas käe revolveri järele. Uustulnuk märkas liigutust. Ta nägu venis sõbralikult naerule:

„He-he-he! Kas ehmatasin? Pole häda — ma olen o m a,“ torises ta vigases Vene keeles.

Sõdur surus vaevaga maha üllatusilme, tõmbas näo karmiks ja vastas samas keeles:

„Kes oled? Mis otsid siit?“

„Palju tahad teada! Mis otsin, seda ütlen seltsimees komissarile.“

Sõduri suunurgas värises hetkeks pilklik naerumuie.

„Hüva, ma viin su seltsimees k o m i s s a r i juure.“

„Olen püüdnud kena linnu,“ mõtles sõdur, „kui aga meie poisid suppi ära ei riiku.“

Kiirel sammul läksid nad härrastemaja poole, kohtamata ühtki inimest.

„Aga küll meie vana tolele hilpharakale teeb komissari!“ pomises sõdur.

Ta viis võõra tühja tuppa, lükkas väljudes uksele tasakesi ette riivi ja läks asjast teatama pataljoniülemale.

„Härra kapten, üks võõras mees tahab saada kokku komissariga!“

Kapten, kes teiste ohvitseridega parajasti uuris väljakaarti, tõstis veidi üllatunult pea:

„Komissariga!? Elusa komissariga?“

„Just nii, härra kapten. Tuli pargis minu juure ja nõudis Vene keeles kokkusaamist komissariga.“

„Ahaa! Vaat' kust puhub tuul! Siia selle mehega!... Stopp, enne väike maskeraad!“

Ohvitserid eemaldasid tunnused, mis võisid anda ära, et tegemist pole mitte punaste venelastega, vaid Eesti väeosa juhtidega.

„Soo! Ja nüüd, marss, tolle mehe järele. Enne aga käskige veltveebliil ilmuda kolme sõduriga 10 minuti pärast selle toa ukse taha.“

Minuti pärast astus võsamees sõduri saatel sisse, kohmetanud-rõõmus ilme näol. Tervitas „seltsimehi“ ja avaldas soovi kõnelda komissariga.

„Mina see olen,“ sõnas kapten sõbraliku valdusega: „mis sul asja, seltsimees?“

Mees tammus jalalt jalale, heites pilke ohvitseridele.

„Räägi!“ käsutas kapten.

„Ee-mjah, mina tean, kus asub valgete väeosa....“

„Soo, või tead? Kas sa tead ka seda, kui palju seal on mehi, missugused relvad, kas patareid on?“

Mees itsitas:

„Oi jah, miks ma's ei tea. Ega seal mehi palju ole, nii seistmekümne ümber tuleb kokku, peale selle veel voori mehed. On kümnemeheline ratsasalk, üks raske ja paar kerget kuulipritsi, paar automaatpüssi. Ja patarei, noh, seda ei maksa karta: üksainus suurtükiloks. Nii kui paugu teed; kohenda teist pool tundi.“

Kapten vahetas pilke oma ohvitseridega. „Sunnik niisugune, või meist enestest räägibki!“ ütlesid need kiired pilgud.

„Kus see valgete bande asub?“ päris kapten.

„Tagamaa mõisa ja vallamaja vahel. Eile õhtul oli veel seal ja ei julgenud liikuda paigast, oli kinni kui pigis!“ mõnutses mees.

„Kuid seda see lontrus ei tea, et me öösel tullime ära, valmistades punastele ninanipsu! Vaene vares küll!“ mõtles kapten.

„Tead sa veel midagi?“ küsis kapten.

„Ma tean teed läbi soo ja metsa, nõnda et võtame valged hiirtena lõksu — ükski hing ei pääse terve nahaga! Ma ise juhin teid sinna!“

„Kes sa ise oled?“

„Mina või? Eks ma ole ise ka soldat-rädo-voi,“ läks mees üsna lustilikuks. „Kuid tuna-eile alles lippasin minema valgete väeosast T. alevi alt. Nüüd aga, seltsimehed, peame hakka-minema, et jõuda pimedikus valgete naha kallale.“

„Küllalt!“ pööratas nüüd kapten puhtas maa-keeles. „Kas sa, kaabakas, ei tea, et räägid selle väeosa ülemaga, keda tahtsid anda ära? Ise eestlane ja teed Juuda tööd!“

Mees nagu ei taibanud järsku muutunud olukorda: ammuli sui vahtis ta ühe ohvitseri otsast teise otsa. Ja siis järsku vajus kokku, aimates, mis teda ootab. Hetkega ta oli jäänud vanaks ja armetuks. Kinnipüütud looma hirm vahtis ta silmist. Järsult pöördudes ringi sööstus ta uksele. Kuid seal ootas laskevalmis revolvriga sõdur. Pörkas tagasi ähkides, rebis kaelaräti sõlme, nagu nõõriks see kinni ta kõri. Vajus siis kotina põrandale, ägades...

„Teie otsus?“ pöördus kapten teiste ohvitseride poole.

Vastuseks jaatav peanoogutus, milles väljendus karm otsus.

„Maha lasta!“ käsutas kapten külmalt. Tuppa astusid ukse taga oodanud sõdurid.

Inimene-kott kargas püsti, hakkas märatsema, vanduma. Ta suust lendasid ühes süljega ähvardused, needmised... Sõdurid haarasid ta, meelegeitlikult rabeleva, surmahirmus koriseva.

Hetke pärast teatas kogupauk otsuse täitmisest.

Toimetusele saadetud Kirjandus

Pärnumaa. Maakondi kirjeldava koguteose „Eesti“ IV osa, 173 joonise ja 2 kaardiga, 776 lhk., hind 9 krooni.

See mahukas teos sisaldab endas rikkaliku hulga mitmesuguseid andmeid Pärnumaa kui terviku ja tema üksikute kihelkondade, alevite ja linna loodusliku ümbruse, rahvastiku, selle asumisviiside, tulundusliku ja vaimlise elu ning mineviku kohta. Sisu mitmekülguse ja pakutavate andmete rikkalikkusest annab kujutat järgmine teose üldosa peatükkide loendis:

1. Maakonna asend, piirid ja suurus. 2. Loodus. Pinnaehitus. Aluspõhi. Pinnavormide koosseis ja tekimine. Ilmastu. Veestik. Taimkate. Loomad. Maastikuline liigestus. 3. Inimene. Rahvastik. Rahvateaduslik ülevaade. Keel. Tulundusolud. Liiklemine. Haridusolud. Muinasaeg. Ajalugu. Kirjanduslikud allikad.

Üldjoontes sama kava järgi on koostatud ka kõik üldosale järgnevad kihelkondade, alevite ja linna kirjeldused, kus kõik need asjad ja nähtused, mille levimist ja kujunemist üle terve maakonna jälgiti üldosas, leiavad nüüd üksikasjaliku ja süvendatud käsitluse iga üksiku kihelkonna, alevi ja linna piirides. Lisaks on eriosa igas peatükis kõigi tarvilike arvustikuliste andmete kokkuvõte, millised andmed muide on laiali pilatud rohkearvuliste statistiliste eriväljaannete lehekülgedel ja ajalehtede veergudel ning seega harilikule lugejale kättesaamatud, ja siis veel iga peatüki lõpus juhised rändajaile, mille üksikasjalike näpunäidete järgi on hõlpus ette võtta lühemaid või pikemaid rännakuid ühe või teise kihelkonnaga tutvunemiseks. Seda hõlbustab veel eriti teose lisaks olev maakonna suur neljavarviline kaart, mis on ainsaks üldsusele kättesaadavaks suuremamõduliseks (1:100.000) kaardiks.

Mälestused iseseisvuse võitluspäevilt. II köide. Vabadussõda.

Ajakirjanikkude Liidu poolt toimetatud „Mälestused iseseisvuse võitluspäevilt“ II köide käsitleb vabadussõda ja materjali rohkuse tõttu sisaldab peamiselt ainult kirjutusi sõjast ning sõjaaegsest poliitikast autoreilt, kel oli oma alal teatav ülevaade. Sealjuures valgustatakse selles köites mitu ainet, mis senises memuaarikirjanduses on uudiseks. Nii annab siin Konstantin Päts oma vastuse J. Tõnissonile, kes talle ette on heitnud, et see ta sõja alul kodumaalt välja saanud. Kindral A. Tõnisson jutustab sõjamehe otsekoheusega ja huumoriga esimest taganemise ja pealetungimise lugu. Sõjaajalooliseks harulduseks on kapten A. Irve päevaraamat soomusrongilt, ja Pihkva all üle tulnud Eesti punabrigaadi staabiülema K. Maasiku jutustus Eesti punaste ületulekust. Eesti keerulised suhted ja viperused Lätiga leiavad esmakordselt käsitlust kindral J. Sootsi ja prof. A. Piibu poolt. Sama esmakordselt on valgustatud kurikuulus Irboska lugu A. Hellati ja end. kindralstaabi teadete osakonna ülema abi H. Veemi kirjutusis. Kindral J. Laidoner ja prof. A. Piip käsitlevad veel Inglise abi ulatust, kuna M. Martna valgustab Landeswehri sõja telgitaguseid Sakamaal.

A. Saal. Hilda. Lõpposa, lhk. 180—345, hind 75 senti. Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus.

Raamatu esimene osa ilmus 1929. a. sügisel. Käesolevas lõpposas käsitletakse sündmusi ühenduses jüri-

öö mässuga a. 1848. Kui eelmises pooles olid jutuaineks rohkem isikute vahekorrad Eesti orjaaegses metstataguses, kus arenes seiklusromaaniline tegevus, siis on teises pooles tegu elavasti areneva ajaloolise jututusega, mille peamine huvi koondub eestlaste ja sakslaste sõjaväelise võitluse ümber. „Tasuja“ kõrval paistab „Hilda“ koguni kainemasisulisemana ja asjalikumana. Jüriöö mälestamise traditsiooni kujunemisel oleks tarvis arvestada ka seda teost.

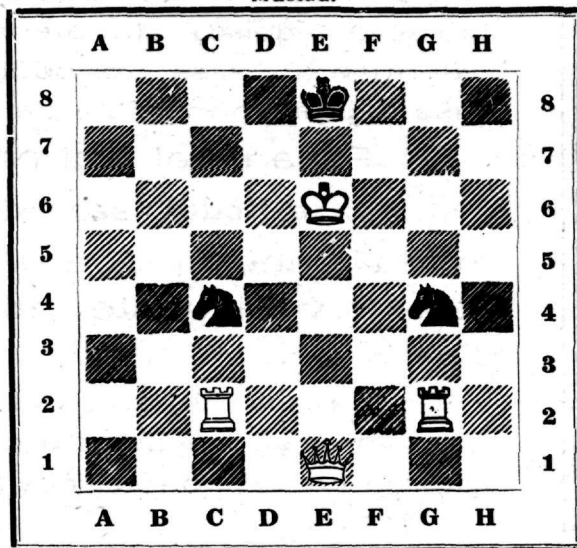
Male

Toimetaja A. Burmeister.
(Kirjade aadress: Tallinn, Narva mnt. 26, krt 6.)

Ülesanne nr. 104.

Kokku seadnud R. L'hermet (Magdeburgis).

Mustad.

Valged.

Valged: Ke6, Le1, Vc2 ja g2.

Mustad: Ke8, Rc4 ja g4.

Valged algavad ja annavad matt kahe sammuga.

K. Karu ülesande nr. 102 lahendus.

1. La6—g6, Oe4:g6,
2. Oa7—d4 annab matt.
1. (La6—g6), Oe7:h4,
2. Lg6—d6 annab matt,
1. (La6—g6), Rg8—f6,
2. Lg7—g3 annab matt.
1. (La6—g6), ükskõik,
2. L annab matt.

Õiged lahendused saatsid:

Prof. Th. Lemba, Gunnar Friedemann, Nikolai Bock ja stud. techn. V. Tepaks (Tallinnast), stud. jur. V. Pezold (Tartust).

Käesoleva aasta sügisel saab sellest täis viis aastat,

kui hakkas ilmuma „Kaitse Kodul“ rahvusliku, ideesid taotleva ja kodukaitse mõtet propageeriva ajakirjana.

Selle viie aasta jooksul on „Kaitse Kodul“ julgelt ja vankumatult sammunud oma rada, jäädes kogu aeg truuks nendele põhimõtetele, mis juba esimese numbri ilmumisega üles seati.

Selle kõrval on „Kaitse Kodul“ aga elanud läbi terve rea muudatusi oma välise ilme ümberkorraldamise sihis: on pandud tähele lugejate nõudeid ning viies neid kooskõlasse tegeliku elu arenemisega, on „Kaitse Kodul“ sisu väärtuse tõstmise läbi püütud kõik ära teha meie mitmekeelse lugejaskonna soovide rahuldamiseks.

Praegusel ajal on

„Kaitse Kodul“ saanud otsitavaks perekonnaleheks, mida tõendab juba üksi see asjaolu, et ta lugejate arv viimaste aastate jooksul on tõusnud ligi 100%.

Edaspidi tahab „Kaitse Kodul“ oma sisuväärtust veelgi tõsta, missugune asjaolu peaks tähendama ka kõige nõudlikuma lugejaskonna soovide rahuldamist.

Jälgige meie suur- ja pühadenumbreid, millede sisu eriti valitud ja pildirohke.

„Kaitse Kodul“ maksab tellides ainult 6 krooni aastas.

Üksiknumber 20 senti.

Tellige, lugege ja levitage „Kaitse Kodul“